

OBSAH

<i>Imrich Kabina</i> : Z aktuálnych otázok právnej terminológie	65
<i>Ján Horecký</i> : Názvoslovie lesného hmyzu	85

Diskusie

<i>Boris Ondruš</i> : Ešte o príhati	89
--	----

Zprávy a posudky

<i>Štefan Luby</i> : Právna terminológia v 1. a 2. diele Slovníka slovenského jazyka	93
<i>V. Mláčovská-K. Knotková</i> : J. Savulák a kol., Veľký rusko-slovenský lekársky slovník	107
<i>Alexej Vlk</i> : Veľký rusko-slovenský lekársky slovník	113
<i>Ladislav Gamba</i> : K problematice oděvního názvosloví	115
<i>Ján Horecký</i> : Zpráva o činnosti terminologického oddelenia ÚSJ	121
<i>Ivan Masár</i> : Prof. inž. dr. J. Pelišek, Atlas hlavních půdních typů ČSSR	127
<i>Ján Horecký</i> : Odlučování a odlučovací zařízení. Základní pojmy a názvosloví	128

ČESKOSLOVENSKÝ TERMINOLOGICKÝ ČASOPIS
orgán Československej ústrednej terminologickej komisie
pri Prezídii ČSAV

ROČNÍK I — 1962 — ČÍSLO 2

Vydáva

YDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V BRATISLAVE

Hlavný redaktor dr. Ján Horecký, C. Sc.

Výkonný redaktor Ivan Masár

Redakčná rada: člen korešpondent ČSAV Jaromír Bělič, dr. Ján Horecký, C. Sc., doc. dr. Milan Jelínek, C. Sc., prof. dr. Eugen Jóna, Ivan Masár, dr. Štefan Peciar

Redaktor časopisu Andrej Keder. Technický redaktor Vladimír Štefanovič. Redakcia: Bratislava, Klemensova 27. Vychádza raz za dva mesiace. Ročný predplatné Kčs 24,—. Jednotlivé číslo Kčs 4,—. Rozširuje Poštová novinová služba, objednávky a predplatné prijíma Poštový novinový úrad — ústredná administrácia PNS, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Možno tiež objednať na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky do zahraničia vybavuje Poštový novinový úrad — vývoz tlače, Praha 1, Jindřišská ul. 14. Rukopis zadaný v januári 1962, vytlačené v marci 1962. Vytlačili Polygrafické závody, n. p., závod 2, Bratislava. Povoľené rozhodnutím SNR č. 28204/61. — K-19*21041.

Kčs 4,—

Z AKTUÁLNYCH OTÁZOK PRÁVNEJ TERMINOLÓGIE

Imrich Kabina

Slovenčina si v posledných dvoch desaťročiach neobyčajne rýchle kliesni cestu do najrozličnejších vedných oblastí tak prírodných, ako aj spoločenských. Ako právnik budem sa v tomto príspevku zaoberať niektorými terminologickými otázkami právnej vedy, ktorej štýl sa nemôže obísť bez presných a účelných výrazových prostriedkov. Preto právnú, resp. aj právnickú terminológiu ako súhrn odborných právnych a právnických termínov treba považovať nielen za predmet skúmania jazykovedy, ale aj za odvetvie právnej vedy. Veď právo ako súhrn predpisov upravujúcich práva a povinnosti spoločnosti i jednotlivcov navzájom obsahuje celé komplexy právnych viet. Právne vety zas pozostávajú z rôznych odborných výrazov čiže termínov, a to najčastejšie z právnych termínov prevzatých z právnej vedy; no niekedy ide o termíny, ktoré právna veda ani nepozná.

Pravda, ak má byť obsah nášho práva, nášho socialistického právneho poriadku jasný a čo najprístupnejší všetkým členom našej spoločnosti, musí byť terminológia jeho právnych viet správne volená a čo najpresnejšia.

Preto bude našou úlohou zaoberať sa právnou terminológiou. Prírodzene, vzhľadom na úzky publikačný rámec *Československého terminologického časopisu* pôjde len o malú ukážku toho, aká problematika právnej terminológie jestvuje v jazyku slovenskom, ale najmä v českom. Výklad budeme ilustrovať na príkladoch z rozličných právnych predpisov uverejňovaných najmä v *Zbierke zákonov Republiky československej*, v *Úřednom liste Československé republiky* a v *Úradnom vestníku*. Všimneme si slovenské i české termíny zo slovenských i českých textov.

Jestvujú isté skupiny termínov, ktoré si podľa nášho názoru zasluhujú pozornosť, ale aj úpravu a nápravu od povolaných teoretikov i praktikov. Pritom, samozrejme, jednotlivec nemôže sám určovať zásadný spôsob tvorenia, normovania a ustaľovania jestvujúcich alebo takých termínov, ktoré sa

majú utvoriť. Takúto úlohu môže riešiť iba autoritatívny kolektív právnikov v spolupráci s povolnými lingvistami, od ktorých sa zasa požaduje správne vecné porozumenie pri uplatňovaní jazykových prostriedkov v právnej terminológii, ba dakedy aj v právnych predpisoch. Pre uplatňovanie jazykových prostriedkov tu platia iné kritériá ako napríklad v beletrii alebo v poézii.

Ako sme už naznačili, výberáme tri skupiny termínov majúcich to zvláštne postavenie, že sa používajú promiskue, teda tak, že sa v rôznych právnych predpisoch náhodne striedajú pre jeden a ten istý pojem dva rôzne termíny (niekedy dokonca tri, ba aj viac). Ide teda o promiskuitu termínov s rôznou jazykovou podobou, ale toho istého významu. Sú to vlastne čisté dublety, takže sémantická stránka termínu sa nemení, lebo ide vždy o ten istý pojem, ktorý však má dve alebo i viac označení. Popri dubletách sa však niekedy vyskytujú aj synonymá, teda slová síce s rôznou podobou, ale približne rovnakého významu. Niekedy sa však nedá presne zistiť, či v predpisoch ide o dublety alebo o synonymá. Synonymá sa môžu vzhľadom na presnosť právnickeho štýlu ponechať, ale dublety by sa v právnickej terminológii zásadne nemali vyskytovať. Výnimku by sme pripustili len z hľadiska medzištátneho pri latinských termínoch, resp. pri termínoch pochádzajúcich z latinského slova (napr. *testament* popri *závet*). Inak vychádzame zo zásady platnej pre všetky terminológie, a teda i pre právnu terminológiu, že pre jeden pojem sa má vždy používať len jeden termín, ktorý jazykove najlepšie vyhovuje a je významove najpriehľadnejší. Tak sa naša terminológia stane jednoduchšou a zrozumiteľnejšou.

Požiadavka používania jedného termínu pre jeden a ten istý pojem v právnej terminológii a v právnych predpisoch je v súlade s požiadavkou ustálenosti termínu. Termíny sa len tak ustália, keď na vyjadrenie toho istého pojmu budeme dôsledne a sústavne používať len jeden termín. Je samozrejmé, že dodržiavaním uvedenej požiadavky sa nám stáva nielen termín, ale aj príslušná norma zrozumiteľnejšou a jej právny výklad jednoduchším. Tým sa tiež napomáha maximálna zrozumiteľnosť nášho socialistického práva. Zjednocovanie a zjednodušovanie termínov, eliminovanie nevhodných a zbytočných termínov zabezpečí upevnenie celej sústavy právnej terminológie a prispeje k tomu, že sa naše právo stane ešte ľudovejším a prístupnejším. Kultúrna revolúcia, ktorá umožnila pracujúcemu ľudu aj vzdelávanie v právnej vede, vyžaduje, aby sa

právne predpisy stali naozaj populárnymi. To v značnej miere dosiahneme aj revíziou právnej terminológie.

Požiadavka, aby sa tie isté pojmy označovali vždy jednotnými a rovnakými termínmi, je nástojčivo vyjadrená v oboch legislatívnych pravidlách. *Legislatívni pravidla* vydané v r. 1949 Úradom Predsedníctva vlády a schválené uznesením vlády z 2. novembra 1949 v § 26 ods. 1 požadujú: „Pri označovaní právnych pojmov budiž postupováno dôsledne a rôzne veci budú jasne rozlišované.“ Podobne slovenské *Legislatívne pravidlá* schválené uznesením Sboru povereníkov z 19. septembra 1957 č. 314 a zo 17. januára 1958 č. 18 o postupe pri tvorbe právnych predpisov slovenských národných orgánov hovoria v § 6 ods. 2 toto: „Označovanie právnych pojmov a iných odborných názvov musí byť v celej osnove jednotné...“ Dodávame: nielen v celej osnove, ale vo všetkých osnovách. Je síce pravda, že sa v legislatívnych pravidlách nehovorí, aby dôslednosť bola všeobecná a označovanie jednotné vo všetkých osnovách, ale z logického výkladu oboch legislatívnych pravidiel je predsa zrejmé, že sa myslí na všeobecnú jednotnosť vo všetkých osnovách. Veď jeden predpis predsa súvisí s druhým a s ostatnými, všetky súvisia navzájom. Nemožno ich chápať izolovane, pretože všetky tvoria celkový jednotný obraz celého nášho socialistického práva a právneho poriadku. A keďže práve pojmy označované termínmi dávajú vlastný zmysel právnych viet a v súhrne i zmysel predpisov, vzťahuje sa požiadavka jednotnosti nielen na predpisy, ale aj na termíny. Preto aj termíny treba chápať ako súvislý organický celok v celom práve.

Avšak podstatná príčina, pre ktorú dochádza k terminologickej nejednotnosti v predpisoch, je v tom, že predpisy nevytvára jeden normotvorca, jeden legislatívny pracovník poverený vypracovaním predpisu, ale že viacerí legislatívni pracovníci vytvárajú viaceré a rôzne osnovy viac-menej nezávisle a samostatne, takže každý pracovník (normotvorca) operuje s termínmi podľa vlastného uváženia. Tieto termíny potom nijaký terminologický orgán zo stránky terminologickej nekoordinuje, a to jednoducho preto, lebo takéhoto orgánu pre právne predpisy niet, hoci jeho pracovná náplň by bola veľmi náročná a rozsiahla.

Osobitne však treba pripomenúť, že terminologická nejednotnosť čiže používanie termínov promiskue je veľmi starého pôvodu; jej začiatky treba hľadať už v buržoáznom práve a zaiste aj v legislatíve rozličných štátov. Konkrétne doklady

uvádzame v našom rukopise pri rozvádzaní termínov používaných v rôznych typoch medzinárodných zmlúv.¹

Skôr ako prikročíme ku konkrétnym príkladom, považujeme za potrebné zmieniť sa aspoň stručne o českej a slovenskej terminológii.

Je nesporné, že česká terminológia je v porovnaní so slovenskou oveľa bohatšia, rozvinutejšia aj staršia, a preto slovenčina preberá potrebné termíny najmä z češtiny. Aj česká frazeológia je rozvinutejšia ako slovenská. Pravda, všetky tieto prednosti českého jazyka skrývajú na druhej strane aj istú nevýhodu. Domnievame sa totiž, že práve bohatstvo výrazových prostriedkov českej terminológie zapríčiňuje, že sa v odbornom štýle tohto jazyka používa na úkor jasnosti pojmov také prebujnené množstvo termínov. Práve preto sa v tejto terminológii používa oveľa viac termínov promiskue (čiže nejednotne a nedôsledne) než v slovenskej terminológii. V slovenských textoch by bolo menej terminologických nedôsledností, keby neboli pod vplyvom autentických českých textov s ich nejednotnými termínmi. Slovenská redakcia *Zbierky zákonov a Úradného vestníka** sa síce snaží zachovávať terminologickú dôslednosť a jednotnosť v duchu príkazu oboch citovaných legislatívnych pravidiel, najmä pri tých termínoch, ktoré už v slovenskej terminológii zapustili hlboké korene, ale na druhej strane v mnohých prípadoch preberá z češtiny termíny používané promiskue, a to jednoducho preto, že z jazykových dôvodov niet ani najmenej príčiny, pre ktorú by sa takéto termíny nemohli prebrať do slovenských textov. Okrem toho táto redakcia úzkostlivo dbá, aby právny zmysel slovenských textov bol vždy zhodný so zmyslom českých autentických textov. Treba tiež zdôrazniť, ako to i niekoľko ďalej uvedených prípadov ukáže, že slovenskú právnickú terminológiu nemožno tvoriť bez patričného rešpektovania českej terminológie, pretože prevažná väčšina českých termínov je v českých autentických textoch.

Z príkladov, ktoré nižšie rozoberáme, vysvitá, že zásadne ide o používanie takých termínov, ktoré majú rovnaké alebo aspoň podobné slovné základy tak v češtine, ako aj v sloven-

¹ Pozri rukopis *Analýza aktuálnych otázok z právnickej terminológie* vo vlastníctve Kabinetu právnych vied SAV.

* *Úradný vestník* a od 1. januára 1962 aj *Úradný list Republiky československej* (slovenské i české vydanie) zanikli. (Pozri z. č. 77/59 Zb. a zák. op. č. 4/62 Zb.)

čine a význam ktorých je rovnaký v oboch jazykoch. Z filologickeho hľadiska sú takéto termíny celkom prijateľné. Neprijateľné sú však pre českú i slovenskú právnu terminológiu, lebo sa nimi porušuje zásada terminologickej dôslednosti a jednotnosti termínov.

I. skupina termínov

slovenské termíny

české termíny

1. <i>bydlisko</i>	1. <i>bydliště</i>
2. <i>pobyt</i>	2. <i>pobyt</i>
3. <i>nútený pobyt</i>	3. <i>nucený pobyt</i>
4. <i>stále bydlisko</i>	4. <i>stále bydliště</i>
5. <i>trvalé bydlisko</i>	5. <i>trvalé bydliště</i>
6. <i>riadne bydlisko</i>	6. <i>řádné bydliště</i>
7. <i>stály pobyt</i>	7. <i>stálý pobyt</i>
8. <i>trvalý pobyt</i>	8. <i>trvalý pobyt</i>
9. <i>obvyklý pobyt</i>	9. <i>obvyklý pobyt</i>
10. <i>prechodný pobyt</i>	10. <i>přechodný pobyt</i>
11. <i>dočasný pobyt</i>	11. <i>dočasný pobyt</i>
12. <i>prechodné bydlisko</i>	12. <i>přechodné bydliště</i>

Niet právnika, ktorý by tu obhájal potrebu takého množstva termínov. Už tento prvý príklad je dôkazom nedostatočnej koordinácie a jednotnosti právnych termínov v predpisoch. Ich používanie je typickým dokladom promiskuity. Pojmov je oveľa menej ako používaných termínov, z ktorých mnohé sú nežiadúce dublety. Tu máme veľmi výrazný príklad, ako je porušená zásada „pre jeden pojem len jeden termín“.

Uvedieme aspoň niekoľko príkladov vypísaných z predpisov:

„Všeobecným súdom účastníka je súd, v obvode ktorého má účastník bydlisko (bydliště), a ak nemá bydlisko (bydliště), súd jeho (pobytu).“ (§ 9 O. s. p.)

„Internovanie alebo vykázanie núteného pobytu (nuceného pobytu) chráneným osobám možno nariadiť len vtedy, ak to nevyhnutne vyžaduje bezpečnosť mocnosti, v moci ktorej sú tieto osoby.“ (Čl. 42 príl. v. č. 65/54 Príl. Zb. Ženevských dohôrov o ochrane civilných osôb za vojny z 12. augusta 1949.)

„Dvaja neutrálni členovia zmiešanej lekárskej komisie môžu mať stále bydlisko (stále bydliště) buď v svojej pôvodnej krajine, alebo v inej neutrálnej krajine, alebo na území mocnosti, v moci ktorej sú zajatci.“ (Čl. 2 príl. v. č. 65/ 54 Príl.

Zb. Ženevských dohovorov o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z 12. augusta 1949.)

Trvalé bydlisko (trvalé bydlíšťe). Tento termín obsahujú formuláre na prihlasovanie občanov, a to na str. 822, 824–827/52 Ú. l., napriek tomu, že sa nevyskytuje vo vyhláske č. 389/52 Ú. v. (335/52 Ú. l.) o hlásení občanov, o ktorú sa práve uvedené formuláre opierajú, ba čo viac, tento termín sa ani nespomína v definícii § 4 cit. vyhlášky.

„Občania jedného Zmluvného štátu, ktorí sú zamestnaní na území druhého štátu, podliehajú predpisom tohto Zmluvného štátu, i keď ich riadne bydlisko (řádné bydlíšťe), ich zamestnávateľ alebo sídlo podniku, ktorý ich zamestnáva, sú na území prvého Zmluvného štátu.“ (Čl. 3 príl. v. č. 75/59 Príl. Zb. o Dohovore medzi Československou republikou a Švajčiarskou konfederáciou o sociálnom zabezpečení.)

„Osoby, ktoré majú svoj stály pobyt (stály pobyt) – v cudzích textoch doslovne: stále sídlo² – vnútri týchto oblastí, majú právo tam prebývať.“ (Str. 467/1954 Príl. Zb. čl. 1 príl. I v. č. 65/54 Príl. Zb. Ženevských dohovorov o ochrane civilných osôb za vojny z 12. augusta 1949.)

Trvalý pobyt (trvalý pobyt) držiteľa vozidla [§ 88 písm. c) v. č. 145/56 Ú. v. (Ú. l.) o premávke na cestách].

Pri vykonávaní ustanovenia 2. ods. č. 39 v prípadoch osôb, ktoré sú nútené opustiť svoj obvyklý pobyt (obvyklý pobyt) na základe rozhodnutia, ktoré ich núti k pobytu (pobytu) ...“ (Str. 383/54 Príl. Zb., t. j. čl. 41 príl. v. č. 65/54 Príl. Zb.)

„Príslušným na konanie o osvojení alebo o jeho zrušení je úrad Strany, ktorej príslušníkom je osvojiteľ v čase osvojenia alebo jeho zrušenia. V prípade odseku 3 je príslušným úrad, v obvode ktorého manželia majú alebo naposledy mali svoje spoločné bydlisko (bydlíšťe) alebo svoj obvyklý pobyt (obvyklý pobyt).“ (Str. 12/54 Príl. Zb., t. j. čl. 34 ods. 4 príl. v. č. 38/57 Príl. Zb. o Zmluve medzi Československou republikou a Nemeckou demokratickou republikou o právnych stykoch v občianskych, rodinných a trestných veciach so Záverečným protokolom.) Naproti tomu čl. 6 príl. v. č. 29/58 Príl. Zb. o Zmluve medzi Československou republikou a Svätom sovietskych socialistických republík o právnej pomoci v občianskych, rodinných a trestných veciach má len *bydlisko (bydlíšťe)* a *pobyt (pobyt)*, čo považujeme za celkom správne.

² Vo francúzskom a anglickom texte sú termíny *résidence permanente* a *permanent residence*.

Ale zase je *bydlisko* (*bydliště*), *obvyklý pobyt* (*obvyklý pobyt*), a to v § 642 ods. 1 O. s. p. Teda termín *obvyklý pobyt* nie je tu náležitý, hoci sa používa v slovenskom autentickom zákone, lebo tu sa mieni len pobyt, a preto sa takýto termín mal aj použiť.

Prechodný pobyt (*přechodný pobyt*) sa vyskytuje niekoľkokrát vo v. č. 367/53 Ū. v. (323/53 Ū. l.) o úprave hromadného hlásenia pobytu (pobytu) niektorých osôb.

„Od cla sú oslobodené umelecké diela vytvorené umelcami, ktorí sú československými občanmi, za ich prechodného pobytu (prechodného pobytu) v cudzine a nimi dovážané.“

Dočasný pobyt (*dočasný pobyt*) obsahuje § 2 z. č. 76/57 Zb., ktorým sa mení a doplňuje zákon o hlásení obyvateľstva a o povoľovaní pobytu (pobytu) cudzincom.

O všetkých vyššie uvedených termínoch treba urobiť tento záver: Už tieto výpisy z právnych termínov ukazujú, že máme celkom 11 termínov (ba až 12, ak pripočítame ešte termín *prechodné bydlisko* (*přechodné bydliště*), ktorý ako najkurióznější rozvedieme až nakoniec), hoci naša právna veda nepozná viac ako 3 až 4 pojmy. Sú to pojmy *bydlisko* (*bydliště*), *pobyt* (*pobyt*) vo vlastnom zmysle či v užšom zmysle, *pobyt* (*pobyt*) v širšom zmysle zahrnujúci *bydlisko* i *pobyt* vo vlastnom zmysle a *nútený pobyt* (*nucený pobyt*), ktoré môžeme definovať.

Štajgr³ definuje pojem bydliska a pobytu takto: „Bydlisko je miesto, kde sa niekto zdržuje s úmyslom trvale sa tu zdržovať, na rozdiel od pobytu, kde tento úmysel trvalého zdržiavania sa nie je podmienkou, ani sa tu nevyžaduje stálosť a trvalosť bývania.“

Podľa sovietskeho občianskeho práva⁴ je bydlisko „miesto, kde je občan vzhľadom na svoju službu, stále zamestnanie alebo vzhľadom na svoj majetok natrvalo alebo prevažne usadený.“

Obe definície majú spoločné to, že hlavným znakom bydliska je stálosť čiže trvalosť zdržiavania sa na mieste. Líšia sa však tým, že podľa našej teórie toto miesto je dané úmyslom človeka, podľa sovietskeho práva však pracoviskom.

³ F. Štajgr, *Učebnica občianskeho procesného práva*, Bratislava 1959, 69.

⁴ D. M. Genhin a kol., *Sovietske občianske právo I* ako učebnica pre vysoké právnické učilištia v SSSR, str. 248, preklad J. Bekuja, PÜMS, Bratislava.

Ani podľa správneho práva, kam by vlastne zo systematického hľadiska uvedené pojmy patrili, nie je podstata definície iná, než akú uvádza Štajgr.

Pobyt v širšom zmysle má na mysli Čl. 31 Ústavy Československej socialistickej republiky č. 100/60 Zb., kde je okrem iného uvedené: „... ako aj sloboda pobytu (pobytu) sú zaručené.“ Tu má pojem pobytu dva významy a zahrnuje jednak pobyt vo vlastnom zmysle, jednak bydlisko.

Ak teda platí, že pre jeden pojem možno použiť iba jeden termín, neplatí to naopak. Preto sa jeden termín môže stať aj viacvýznamovým.

Pobyt v širšom zmysle rozoberá § 4 cit. v. č. 389/52 Ú. v. (335/52 Ú. l.) takto: „Pobytom (pobytem) podľa ustanovení tejto vyhlášky sa rozumie tak pobyt trvalý – pobyt trvalý (bydlisko – bydlisko), ako i pobyt prechodný – pobyt prechodný (dočasné ubytovanie, prenocovanie).“ Domnievame sa, že v § 4 mohol sa uvedený pojem pobytu definovať tak, že je to nielen pobyt vo vlastnom zmysle, ale aj bydlisko, ako aj každé dočasné ubytovanie spočívajúce čo i len v púhom prenocovaní, aby sa nezastieral rozdiel medzi pojmom bydlisko, ktorého podstatným znakom je úmysel trvalosti, a pojmom pobyt, ktorého podstatným znakom je úmysel dočasnosti. No normotvorca sa neuspokojil s vymedzením pojmu pobytu v cit. § 4. Túto definíciu zrušil a zaviedol novú v § 2 v. č. 6/58 Ú. v. (Ú. l.), ktorou sa vydávajú podrobnejšie predpisy o hlásení pobytu (pobytu) občanov Československej republiky; § 2 vymedzuje pojem *pobytu* v širšom zmysle takto: „Pobytom (pobytem) podľa ustanovení tejto vyhlášky sa rozumie tak pobyt trvalý – pobyt trvalý (stále bydlisko – stále bydlisko), ako aj pobyt prechodný – pobyt prechodný (dočasný pobyt – dočasný pobyt) mimo miesta stáleho bydliska (stáleho bydliska).“ Tu teda normotvorca k termínu bydlisko pripojil prívlastok *stále* a okrem termínu *prechodný pobyt* pripojil ešte nový termín *dočasný pobyt*, čo v oboch prípadoch vec zbytočne skomplikovalo, lebo bydlisko je aj tak vždy čo do úmyslu stále, ale pobyt vzhľadom na to, že sa tu uvádza popri bydlisku, je zase len a len dočasný už sám osebe; okrem toho prívlastky *dočasný* a *prechodný* majú ten istý jazykový i právny význam, a preto sa pripájajú zbytočne a promiskue. Je účelné poznamenať, že definícia cit. § 2 bola odpísaná z § 2 z. č. 76/57 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o hlásení obyvateľstva a o povoľovaní pobytu cudzincom.

Pobyt v širšom zmysle má aj § 19 ods. 1 bod 12 z. č. 19/58

Zb., ktorým sa mení a doplňuje Branný zákon č. 92/49 Zb., v takejto vete: „Ak je vzdialenosť odvodného miesta od miesta brancovho pobytu (pobytu) väčšia než 6 km, uhradzuje štát výdavky za jeho prepravu na zápis, odvod a späť.“ Z logického výkladu vyplýva, že sa tu myslí pobyt i bydlisko.

Pozoruhodné sú ustanovenia § 26 z. č. 32/57 Zb. o nemocenskej starostlivosti v ozbrojených silách, ktoré operujú sice s nevhodným termínom *trvalé bydlisko* (*trvalé bydlíšťe*), ale naproti tomu tu stojí len *pobyt* (*pobyt*), teda bez prívlastku *dočasný*, *prechodný*.

K pojmom *bydlisko* a *pobyt* treba ešte dodať: Nech už by sa definície o pojmoch *bydlisko* a *pobyt* (tu vo vlastnom zmysle) v našom práve akokoľvek rozchádzali, spoločným podstatným znakom všetkých definícií musí byť to, že pri bydlisku ide o miesto, v ktorom sa fyzická osoba zdržuje s preukázateľným úmyslom zdržovať sa tam trvale — ide teda o animus habitandi. Naproti tomu pri pobyte vo vlastnom zmysle úmysel osoby zdržiavať sa v mieste je len dočasný, pričom dĺžku času zdržiavania nemožno vymedziť. Tá istá osoba by u nás mohla mať teoreticky i viacej bydlisk, hoci z. č. 67/56 Zb. o hospodárení s bytmi to fakticky nepripúšťa; no tá istá osoba môže mať súčasne aj pobyt aj bydlisko. Keby však mala i viac pobytov ako jeden, zase sú to v zmysle nášho práva pobyty rovnakého významu. Preto normotvorcovia operujú s viacerými termínmi, hoci majú na mysli len pojmy bydlisko a pobyt (okrem pobytu v širšom zmysle). Prívlastky *stále*, *riadne* alebo *trvalé*, pridávané k termínu bydlisko, sú zbytočné. Proti jedine správne termínu *bydlisko* sú termíny *stále bydlisko*, *trvalé bydlisko*, *riadne bydlisko* akými si tautologickými zvratmi, ktoré tu nemajú miesta, lebo zmysel pojmu zbytočne zatemňujú a komplikujú. Možno totiž dokázať, že na iných miestach právnych predpisov sa používa iba stručný a celkom výstižný termín, t. j. *bydlisko*. Z tých istých dôvodov, ak máme na mysli len pobyt vo vlastnom zmysle, nemá sa používať s prívlastkami *prechodný* ani *dočasný*, a ak máme na mysli len bydlisko, a nie pobyt, nemá sa používať *stály*, *trvalý* alebo *obvyklý pobyt*, ale len *bydlisko*. Takéto chápanie pojmov *bydlisko*, *pobyt* spresní a zjednoduší situáciu v predpisoch. Slovník verejného práva československého obsahuje len termíny *bydlíšťe* a *pobyt*.⁵

Na základe mnohoročnej redakčnej praxe v súvislosti

⁵ Slovník veřejného práva československého I, Brno 1929, 149.

s právnymi predpismi môžeme konštatovať, že najpresnejšie označovanie uvedených pojmov majú justičné predpisy (okrem spomenutej výnimky *obvyklý pobyt*), ktoré zámerne používajú len termíny *bydlisko* a *pobyt*.

V našej právnej náuke niet teórie, ktorá by mohla dokázať, že je napr. vecný rozdiel medzi trvalým bydliskom a bydliskom (alebo medzi dočasným pobytom a pobytom) alebo dokonca medzi trvalým bydliskom a stálym bydliskom alebo stálym pobytom a trvalým pobytom, ktoré iba nesprávne označujú pojem *bydlisko*. Takáto teória by bola v praxi neudržateľná.

Ale i z jazykového hľadiska možno usudzovať, že *bydlisko* znamená miesto s úmyslom zdržovať sa niekde trvale, resp. stále a *pobyt* miesto s úmyslom zdržovať sa niekde dočasne, resp. prechodne. Sloveso *bývať* má totiž tesnejšiu spojitosť s podstatným menom *bydlisko* ako sloveso *pobývať*, ktoré zas viacej nadväzuje na *pobyt*, pretože aj *pobývať* aj *pobyt* majú spoločnú predponu *po-*. Podľa toho aj sloveso *bývať* vyjadruje dej, ktorý trvá dlhšie ako dej slovesa *pobývať*, ktoré by znamenalo toľko ako prechodne, dočasne bývať.⁶

Treba ďalej doložiť, že i keď *bydlisko* predstavuje miesto s charakterom úmyslu trvalého usadenia sa a *contrario* pobytu, môže sa stať napriek tomu i taký výnimočný prípad, že X bude kratší čas v bydlisku ako Y v pobyte, lebo rozhodujúcou okolnosťou pri oboch pojmoch nie je skutočná dĺžka času, ale úmysel zotrvať na mieste trvale alebo len dočasne, ktorý sa musí navonok prejaviť aj určitou právnou formou, t. j. poli-cajnou prihláškou.

Pokiaľ ide o termín *obvyklý pobyt*, domnievame sa, že takéto označenie nevyhovuje nielen z právneho hľadiska, ale ani z hľadiska jazykového, pretože prívlastok *obvyklý*, ktorý je svojim významom blízky prívlastku *riadny*, pridávaný v predpisoch k pojmu *bydlisko*, by sa z tohto dôvodu skôr hodil pre *bydlisko*. (Pravda, už sme odôvodnili, že ani termínu *bydlisko* nepatrí nijaký prívlastok.) Preto prvý príklad vybraný zo Ženevských dohovorov hovorí skôr za to, že tu ide o *bydlisko*.⁷ Naproti tomu druhé dva príklady naznačujú, že ide o *pobyt*, lebo *bydlisko* sa v nich uvádza pred *obvyklým po-*

⁶ Aj *Právnický terminologický slovník*, SAVU, Bratislava 1952 má na str. 82 vysvetlenie *dočasne* za slovesom *pobývať*. V tomto slovníku sa vyskytuje len *bydlisko* a *pobyt*.

⁷ V anglickom a francúzskom texte *usual places* a *résidence habituelle* a potom už len *residence* a *résidence*.

bytom. Ani pre termín *obvyklý pobyt* nemáme nijakú teóriu, ktorá by ho diferencovala od *pobytu*, preto je správnejšie používať len termín *pobyt*.

Pokiaľ ide o termín *nútený pobyt*, je samozrejmé, že má svoje miesto, lebo označuje osobitný pojem, podľa ktorého úmysel pobývajúcего nielenže sa nevyžaduje, ale priamo vylučuje. Vyskytuje sa u osôb odpykávajúcich si trest alebo u príslušníkov ozbrojených síl.

A napokon uvádzame kuriózný termín *prechodné bydlisko*. Citujeme: „Zlavy (rozumej robotnícke) sa nepovoľujú... e) pre cesty z prechodného bydliska (přechodného bydliště), najmä z letného bytu.“ (Čl. 58 ods. 8 Tarify n. p. ČSAD pre prepravu cestujúcich, cestovných batožín a autobusového tovaru č. 1-3338/56-7 Min. dopravy z 27. VII. 56.) Z logického výkladu celej vety tohto predpisu vysvitá, že tu ide o pobyt. Termín *prechodné bydlisko* svojím označením obsahuje pojmový rozpor.

Z celkového rozboru možno teda uzavrieť: okrem termínu *nútený pobyt* nemajú sa tu používať termíny s prívlastkami.

II. skupina termínov

slovenské termíny

1. *odvolanie*
2. *sťažnosť*
3. *námietky*
4. *rozklad*
5. *odpor*
6. *žiadost' o navrátenie do predošlého stavu*
7. *žiadost' o navrátenie lehoty*
8. *návrh na obnovu*
9. *sťažnosť pre porušenie zákona*
10. *protest*
11. *pripomienky*

české termíny

1. *odvolání*
2. *stížnost*
3. *námítky*
4. *rozklad*
5. *odpor*
6. *žádost' o navrácení do předešlého stavu*
7. *žádost' o navrácení lhůty*
8. *návrh na obnovu*
9. *stížnost pro porušení zákona*
10. *protest*
11. *připomínky*

Spoločným znakom všetkých týchto príbuzných termínov je to, že vyjadrujú, že oprávnený subjekt môže dosiahnuť nápravu proti rozhodnutiu štátneho, príp. iného verejného orgánu. Väčšinou tu ide o riadne i mimoriadne opravné pro-

striedky. Termíny v predpisoch justičného rezortu a prokuratúry sú dosť pevne zakotvené a možno povedať i konštantné. Sú to termíny: *odvolanie*, *sťažnosť*, *odpor*, *žiadosť o navrátenie do predošlého stavu*, *žiadosť o navrátenie lehoty*, *návrh na obnovu*, *sťažnosť pre porušenie zákona*, *protest generálneho prokurátora* a čiastočne i *námietky*. Termíny tejto skupiny vyskytujúce sa v ostatných predpisoch používajú sa už s menšou dôslednosťou.

Neuvádzame tu termíny *dovolanie*, *zmätočnú sťažnosť* a *rekurz*, ktoré sme na rozdiel od niektorých predchádzajúcich termínov neprevzali z buržoáznej terminológie, čím sme na tomto úseku právnú terminológiu čiastočne zjednodušili. O rekurre možno povedať, že mal povahu sťažnosti.

Odvolanie, ľudove aj *apelácia*, sa v justičnej terminológii presne a dôsledne používa na označenie typického opravného prostriedku proti rozsudkom súdov prvej stolice tak v trestnom, ako i v občianskoprávnom konaní.

Odvolanie dôsledne pripúšťa aj *Trestný poriadok správny*, pokiaľ opravný prostriedok nie je vylúčený.

Odvolanie máme aj v zrušenom *Správnom poriadku* (n. č. 20/55 Zb.). Na základe tohto predpisu pripúšťa odvolanie — pravda, výnimočne — v správnej exekúcii pre nepeňažné nároky ustanovenie § 46 v zrušenej už v. č. 73/55 Ú. v. (Ú. I.), ktorou sa vydávajú podrobnejšie predpisy o konaní v správnych veciach, kde je napísané: „V exekúcii na vymoženie nepeňažných nárokov možno podať odvolanie (odvolání) len proti rozhodnutiam o odklade alebo zrušení exekúcie (§§ 41, 42).“ A tu práve vzniká otázka, prečo normotvorca práve v správnej exekúcii, ktorá sa predsa považuje za menej významnú, než je súdna, pripúšťa proti rozhodnutiam o odklade alebo o zrušení exekúcie v správnom konaní termín *odvolanie*, keď zas na druhej strane podľa *Občianskeho súdneho poriadku* (§§ 2, 190) sa proti rozhodnutiam okresných súdov o odklade alebo o zrušení súdnej exekúcie pripúšťa *sťažnosť*, čo je tu celkom správne. *Občiansky súdny poriadok* vyhradil odvolanie len proti najzávažnejšiemu súdnemu rozhodnutiu, t. j. len proti rozsudku. Bolo by predsa len bývalo účelnejšie, keby sa bola terminológia viac zjednodušila. No najnovšie správne konanie (n. č. 91/60 Zb.), ktoré zrušilo nielen *Správny poriadok*, ale i cit. v. č. 73/55 Ú. v. (Ú. I.) a tým aj cit. § 46, v ktorom je reč o odvolaní, nikde v ustanoveniach správnej exekúcie nespomína termín *odvolanie*. Ponechal sa len termín *námietky*.

Presnejšie povedané, tu sa už nič nehovorí o tom, aký opravný prostriedok je prípustný proti rozhodnutiam o odklade alebo zrušení exekúcie v správnom konaní; priamu odpoveď na túto otázku už nemáme. V zmysle § 29 tohto nového správneho konania by bolo možné pripustiť *námietky* azda aj v tomto prípade.

Odvolanie nájdeme aj proti rozhodnutiu rozhodcovskej komisie podľa § 36 n. č. 120/50 Zb. o právach a povinnostiach štátnych zamestnancov, o konaní vo veciach ich pracovného pomeru a v rozhodcovských komisiách.

V daňových veciach máme odvolanie podľa § 30 b. 4. v. č. 197/53 Ú. v. (162/53 Ú. l.). Je ešte celý rad predpisov správneho práva, ktoré majú odvolanie.

Sťažnosť má už dávno ustálené miesto ako opravný prostriedok proti uzneseniam súdov tak v trestnom, ako aj v občianskoprávnom konaní, ďalej proti uzneseniu prokurátora, a to aj podľa najnovšieho *Trestného poriadku* (z. č. 141/61 Zb.).

V ostatných prípadoch, netýkajúcich sa ani súdov, ani prokuratúr, sa objavujú popri *sťažnosti* a *odvolaní* často i *námietky*, ba i *rozklad*. Používanie termínov *sťažnosť*, *námietky*, *rozklad* je takej povahy, že z ich vecného obsahu v tom-ktorom predpise sa sotva dá odôvodniť, prečo sa používa ten alebo onen termín. Právna veda by mala určiť presnejšie kritériá na ich používanie. Pohovorme si o týchto termínoch ešte podrobnejšie.

Sťažnosť vo vlastnom zmysle sa považuje popri odvolaní za ďalší riadny opravný prostriedok, a to proti uzneseniam súdov alebo proti rozhodnutiam úradov (orgánov), ktorým sa má dosiahnuť zrušenie alebo zmena týchto uznesení, resp. rozhodnutí.

Avšak v našich predpisoch sa používa *sťažnosť* aj v takom význame, kde celkom stráca povahu opravného prostriedku a má relevanciu sui generis. Zvláštno je napr. postavenie *sťažnosti* – ak možno tu o nej takto hovoriť – v § 9 ods. 2 n. č. 21/58 Zb., ktorým sa vykonáva Branný zákon. Citujeme: „Krajskej odvodnej komisii prislúcha rozhodovať o *sťažnostiach* (stížnostech) členov okresných odvodných komisii proti odvodným rozhodnutiam týchto komisii.“ Normotvorca mohol namiesto tohto termínu použiť práve tak aj iný termín, napríklad *námietky*, bez toho, že by nastala nejaká vecná zmena, a to najmä preto, že § 5, na ktorý nadväzuje práve cit. § 9, nemá ani termín *sťažnosť*, ani *námietky*. Paragraf 5 ods. 3 má

totiž takúto formuláciu: „Ak je niektorý člen odvodnej komisie toho názoru, že odvodné rozhodnutie je nesprávne, oznámi to krajskej vojenskej správe.“ Slovo *oznámi* je nahradené v § 9 *stážnosťou*, čo je nedôslednosť. Niet pritom ustanovenia o nejakej lehote, do ktorej by sa malo podať takéto oznámenie alebo stážnosť. Okrem toho takéto oznámenie podáva nie branec, ktorého sa vlastne najviac týka, ale člen komisie. Takéto oznámenie alebo stážnosť nemajú povahu opravného prostriedku, čo vyplýva nielen z toho, že ich nepodáva branec, ale i z citácie § 5, ako aj z ustanovenia § 15, ods. 3. z. č. 19/58 Zb. (novely Branného zákona), kde sa dočítame: „Proti odvodnému rozhodnutiu, že branec je alebo nie je odvedený, niet opravného prostriedku.“

Zvláštne je aj postavenie stážnosti v § 39 ods. 2 cit. *Správneho poriadku*, kde je reč o stážnosti pracujúcich; podobne aj vo v. č. 150/58 Ú. v. (Ú. l.) o vybavovaní stážností, oznámení a podnetov pracujúcich. Možno ich považovať za akýsi osobitný druh mimoriadnych opravných prostriedkov, ale nie všetky a nie vždy tie isté. Napríklad holé podnety pracujúcich nemajú nič spoločného so stážnosťou. Špecifická vlastnosť uvedených stážností je, že nie sú viazané na určitú oprávnenú osobu a že ich teda môže podať ktokoľvek. Okrem toho nie sú ani obmedzené, čo sa predmetu týka, takže môžu smerovať proti ktorémukoľvek administratívnomu aktu. Okrem toho treba pripomenúť i to, že sa podávajú rôznym orgánom. Nemôžu ich však vybavovať orgány, proti ktorým smerujú.

Zo stránky právnej zaujímajú zvláštne postavenie *námietky*. Ak smerujú proti uzneseniu (rozhodnutiu), ktoré možno zrušiť alebo zmeniť na základe toho, že boli podané, môžu mať aj povahu opravného prostriedku (ako stážnosť). Takúto povahu majú napr. v § 441 O. s. p., lebo nimi možno dosiahnuť zrušenie nariadenej exekúcie podľa § 445 písm. d). Je tu pozoruhodné aj ustanovenie druhej vety druhého odseku § 441: „Prípadná stážnosť (stížnosť) sa prejedná ako námietky (námitky).“

Povahu opravného prostriedku majú námietky aj proti správnej exekúcii podľa § 43 cit. v. 73/55 Ú. v. (Ú. l.), čo vyplýva aj z § 45 z poslednej vety: „Proti rozhodnutiu o námietkach (námitkách) nie je prípustný ďalší opravný prostriedok.“

Ako opravný prostriedok sa podávajú námietky aj proti zmenkovému alebo šekovému platobnému rozkazu podľa § 423 ods. 3 O. s. p.

Ďalší význam majú námietky pri zamýšľanom súdnom umorení listiny podľa § 349 ods. 1 písm. d) O. s. p. alebo podané proti zamýšľanému priklopnutiu na dražbe § 486 ods. 1 O. s. p.; námietky uvedené práve v tomto paragrafe sa chápu ako sťažnosť a až sťažnosť je opravným prostriedkom.

*Právnický terminologický slovník*⁸ uvádza napr. ešte takéto kontexty z oblasti práva: *námietky čo do pochybnosti listiny, námietky čo do pochybnosti svedka, čo do právomoci* atď.

Kuriozitou je, ak sa doteraz uvedené termíny uvádzajú tesne vedľa seba, najmä v právnickej reči alebo literatúre, napr.: „V odvolaní sa uvádzajú námietky...“ „V námietkach si sťažuje účastník...“ „V sťažnosti sa uplatňujú nasledujúce námietky...“ atď. Takýmto väzbám sa treba vyhýbať, lebo sú nepresné a pre právnika neúnosné. Možno sa im vyhnúť zmenou vetnej skladby.

Termín *rozklad* je veľmi blízky námietkam. Horecký⁹ dokonca upozorňuje, že *Návrh slovenského právneho názvoslovia* (r. 1918, E. Stodola – A. Záturecký), ktorý uvádza aj daktoré ekvivalenty českých termínov, má oproti slovenskému termínu *námietka* český termín *rozklad*. Podľa toho by v slovine *rozklad* mal iný význam. Dnes však je tento termín zakotvený tak v *Právnickom terminologickom slovníku*¹⁰ (pravda, bez vysvetlenia významu), ako aj v slovenskom vydaní právnych predpisov vo význame českého termínu. To je správne, pretože je nebezpečné odchyliť sa od tohto termínu vyskytujúceho sa v českom autentickom texte, a to preto, že dakedy sú v češtine vedľa seba *námietky* i *rozklad*. Ak by sme sa teda odchyľili, mohol by sa zmeniť vecný zmysel slovenského textu v porovnaní s autentickým českým textom: „Proti zamýšľanému udeleniu patentu na predmet vyloženej prihlášky môže ktokoľvek podať námietky (námietky) v lehote troch mesiacov od vyloženia prihlášky.“ A ďalej: „Proti rozhodnutiu Úradu vo veciach týkajúcich sa vynálezov možno podať rozklad (rozklad) do 30 dní od doručenia rozhodnutia. Včas podaný rozklad (rozklad) má odkladný účinok. Rozhodnutie o rozklade (rozklade) je konečné.“ (§§ 17, 20 z. č. 34/57 Zb. o vynálezoch, objavoch a zlepšovacích návrhoch.)

O *námietkach* a *rozklade* sú podrobné ustanovenia aj v nariadení o vynálezoch č. 43/57 Zb. Tu je na jednom mieste

⁸ *Právnický terminologický slovník*, SAVU, Bratislava 1952, 54.

⁹ J. Horecký, *Základy slovenskej terminológie*, Bratislava 1956, 23.

¹⁰ *Právnický terminologický slovník*, SAVU, Bratislava 1952, 114.

normotvorca nepresný. Hoci zrejme rozlišuje a chce rozlišovať námietky od rozkladu, predsa používa nesprávny termín námietky v § 17 ods. 3 druhej vety. Celý odsek tohto paragrafu znie: „(3) Z rozkladu (rozkladu) musí byť zjavné, proti ktorému rozhodnutiu je podaný a čo sa navrhuje vo veci samej. Námietky (námitky) proti rozhodnutiu musia sa vecne odôvodniť a treba k nim pripojiť alebo aspoň navrhnúť potrebné dôkazy.“ Na bližšie objasnenie načim porovnať aj obsah § 6, kde sa dôsledne hovorí len o námietkach, a oddiel 9, ktorý zas má nadpis Konanie o rozklade (rozkladě). V tomto oddiele, do ktorého patrí cit. § 17, sa myslí len na rozklad. Ďalšiu nesprávnosť vidíme i v tom, že začiatok § 6 namiesto textu „Námietky (námitky) proti udeleniu patentu...“ nemá text s prívlastkom. Text by mal znieť takto: „Námietky (námitky) proti zamýšľanému (zamýšlenému) udeleniu patentu...“, lebo práve proti zamýšľanému udeleniu sa dávajú námietky. Naproti tomu ak úrad už patent udelil, treba podať rozklad, a nie námietky.

Rozklad je zakotvený aj v § 10 z. č. 67/56 Zb. o hospodárení s bytmi. Ak totiž uchádzač zapísaný do miestneho zoznamu nebol zapísaný do miestneho poradníka, môže podať rozklad.

Spoločným znakom rozkladu i námietok je spravidla to, že o nich rozhoduje ten istý orgán, ktorý už rozhodoval. Ide o autoremedúru.

Treba ešte dodať, že *rozklad* uvedený v predpisoch o vynálezoch má obdobné právne postavenie ako *námietky* v zmysle opravného prostriedku; sotva toto možno vysloviť aj o rozklade v zákone o hospodárení s bytmi, lebo na základe holého faktu, že uchádzač nebol do poradníka zapísaný, nemuselo ešte dôjsť k žiadnemu rozhodnutiu, najmä ak výkonný orgán národného výboru namiesto opomenutého uchádzača nezapísaného do poradníka nepridelil ešte byt inému.

Odpor nie je opravným prostriedkom. Má špecifickú vlastnosť, že ak je včas podaný oprávnenou osobou a ak je proti rozhodnutiu prípustný, vždy sa zruší (suspenduje) rozhodnutie, i keď nebol odôvodnený. Preto je správne hovoriť o odpore napr. v zmysle § 425 O. s. p., podľa ktorého možno odporom zrušiť platobný rozkaz. Naproti tomu nevidíme správnosť voľby termínu odpor v § 61 v. č. 197/53 Ú. v. (162/52 Ú. l.), ktorou sa upravuje konanie v daňových veciach. Tento paragraf dáva totiž možnosť podať odpor tretej osobe, ktorá tvrdí, že má na predmete exekúcie právo neprípúšťajúce výkon exe-

kúcie. Kuriózne pri tomto odpore je to, že podľa druhého odseku tohto paragrafu mu nemusí národný výbor vyhovieť! Práve preto súdime, že tu by bolo namieste hovoriť o námietkach, podobne ako sa pre tento termín rozhodol normotvorca už v § 43 cit. v. 73/55 Ú. v. (Ú. l.).

Termíny *žiadosť o navrátenie do predošlého stavu*, v trestnom konaní *žiadosť o navrátenie lehoty*, ďalej *návrh na obnovu konania*, *sťažnosť pre porušenie zákona* a *protest generálneho prokurátora* si nevyžadujú komentár z hľadiska terminologického alebo pojmového, lebo sú pomerne dobre zaužívané. Treba však spomenúť, že protest generálneho prokurátora je inštitúciou typicky socialistického práva, prevzatou zo sovietskeho práva. V niektorých prípadoch sa kryje s úlohou správneho súdu (správneho súdneho dvora), ktorý pozná buržoázne právo.

Od protestu v tom zmysle, ako sme práve spomenuli, treba prísne odlišovať protest označený bez prívlastku „generálneho prokurátora“. Napr. *protesty zmenkové* alebo *šekové* podľa Čl. I § 79 a nasl. a podľa Čl. II § 57 a nasl. zmenkového a šekového zákona č. 191/50 Zb.

Ako doklad na termín *pripomienky* citujem aspoň tento text: „Protí navrhnutým pozemkovým úpravám v projekte obsiahnutým sú vlastníci a užívatelia pozemkov pojatých do pozemkových úprav oprávnení podávať výkonnému orgánu miestneho národného výboru na obhájenie svojich záujmov pripomienky (pripomínky) v lehote 15 dní od posledného dňa lehoty určenej od vyloženia projektu“ (§ 19 ods. 2 v. č. 212/55 Ú. v. (Ú. l.). Pre úplnosť uvádzame, že podľa cit. paragrafu o pripomienkach rozhodne okresný národný výbor pri schvaľovaní projektu. Ak im nevyhovie, môžu sa osoby, ktoré podali pripomienky, odvolať na krajský národný výbor. Sme tej mienky, že namiesto termínu *pripomienky* sa i tu mal použiť termín *námietky* ako vhodnejší a na takýchto miestach zaužívanejší. *Pripomienky* by sme rezervovali pre prípady, kde ide o vyjadrenie k nejakej veci alebo akcii za širšej účasti väčšieho počtu osôb, teda obyvateľov, ktorých oprávnenosť zainteresovať sa o riešenie veci nie je natoľko bezprostredne, priamo a osobne potrebná ako v danom príklade. Správne je napríklad hovoriť o pripomienkach obyvateľstva k rozpočtom národných výborov pred ich schvaľovaním alebo o pripomienkach pracujúcich k osnovám význačnejších zákonov a pod.

Záverom možno o termínoch tejto skupiny konštatovať, že

by ich mohlo byť na niektorých miestach predpisov menej, a to vzhľadom na pojmovú neujasnenosť. O právnej štruktúre toho-ktorého termínu ako pojmu sa nemožno vždy vyjadriť na prvý pohľad. Jeho obsahová stránka sa môže dakedy zistiť až po preštudovaní celého kontextu predpisu, kde je o termíne reč. Podľa toho možno napr. námietky v jednom predpise považovať za opravný prostriedok, v druhom nie. Nezáleží teda len na vonkajšom označení pojmu. Niektoré termíny sú viac-významové. O *odvolaní* by sme povedali, že je to typický opravný prostriedok proti neprávoplatným rozhodnutiam, a preto by sa mal používať len tam, kde ide o rozhodovanie o podstate veci v konaní.

III. skupina termínov

slovenské termíny

české termíny

1. *zámenná zmluva*
2. *zámena*
3. *výmena*

1. *smlouva směnná*
2. *záměna*
3. *výměna*

Účelné je začať citovaním predpisu. Nadpis zmluvy uvedenej pri § 382 Obč. zák. a kontext znie: „Zámenná zmluva (smlouva směnná). Ustanovenia o kúpnej zmluve treba primerane použiť aj na zmluvu, ktorou si strany vymeňujú (vyměňují) vec za vec, a to tak, že každá zo strán sa považuje pri veci, ktorú výmenou (výměnou) dáva, za stranu predávajúcu a pri veci, ktorú výmenou (výměnou) prijíma, za stranu kupujúcu.“

V citovanom texte je pozoruhodná nedôslednosť tak v slovenskom, ako aj v českom znení. V nadpise máme predponu *za-*. V českom znení síce nejde o predponu, hoci z jazykového hľadiska by tu mohla byť predpona *vy-* so zreteľom na to, že v českom kontexte sa vyskytujú slová *vyměňují*, *výměna*. Ostatne, kontext by tu mohol mať rovnakú podobu, ako je v nadpise. Aj v kontexte slovenského textu máme predponu *vy-*, a to v slovese i v podstatných menách.

Slovesá *zameniť* a *vymeniť* majú spoločný základ v slove *meniť*. Obidve majú veľmi dobrú termínovú nosnosť, lebo môžeme od nich tvoriť potrebné odvodeniny. Tvrdíme však, že tieto slovesá sú preda len rozdielne, i keď sú významovo príbuzné. Ich rozdiel badať už aj v hovorovej reči, preto ho treba

rešpektovať aj v odbornom štýle, ktorým sa vyznačuje právny predpis. *Zameniť* obyčajne značí omylom spôsobiť presun medzi dvoma predmetmi, zatiaľ čo pri *výmene* úmyselne dochádza k prevodu, kde sa omyl vylučuje, takže v prvom prípade sa následkom omylu predmety vracajú alebo aspoň majú vracat späť, naproti tomu pri výmene presun spojený s právnym prevodom veci ostáva. Napríklad niekto si s niekým *zamenil* topánky a niekto si s niekým topánky *vymenil*. Rozdiel je tu zrejmý. Nechceme pritom tvrdiť, že je len takýto rozdiel. Nižšie uvedené príklady naznačujú, že slová *vymeniť*, *zameniť* majú aj ďalší význam.

Vzhľadom na to, že niet príčiny, pre ktorú by sme nemohli zjednotiť všetky predpony v nadpise cit. § 382 s predponami v kontexte, ako aj vzhľadom na to, že medzi uvedenými slovami s dvoma rôznymi predponami býva rozdiel, bolo by účelné premenovať právnu inštitúciu „zámenná zmluva“ na *výmennú zmluvu*. Takéto označenie vzhľadom na vyššie uvedený príklad s topánkami by lepšie vystihovalo obsahový význam tejto inštitúcie a vo všetkých odvodeninách základného termínu by bola tá istá predpona. Došlo by k zjednoteniu termínu, lebo by sa prestali zamieňať predpony. Mali by sme teda termíny: *výmenná zmluva*, *výmena*, *výmenná vec*, *vymeniť*, *vymieňať*, príp. ďalšie termíny s rovnakou predponou.

Uvedomujeme si pritom, že v teoretických úvahách a v slovenských učebniciach sa zmluva nazývala *zámennou* už aj pred vydaním *Občianskeho zákonníka*. Ale ani v tom nevidíme dostatočný dôvod, pre ktorý by nemohlo dôjsť k revízii tohto názvu, aby sa v terminológii uplatnila čo najväčšia dôslednosť.

Treba uvážiť i druhú alternatívu, ktorá však už nemá také opodstatnenie: ponechať názov *zámenná zmluva*, ale potom prispôbiť aj ostatné korešpondujúce termíny tak, aby všade bola tá istá predpona. V oboch alternatívach sú argumenty pre i proti, ale nazdávame sa, že súčasný terminologický stav je horší ako prijatie ktorejkoľvek alternatívy.

Ale ani *Učebnica občianskeho a rodinného práva*¹¹ pri definovaní zámennej zmluvy nemá v slovenskom vydaní jednotné termíny. Citujeme: „Zámenná zmluva je zmluva, ktorou si strany vymieňajú vec za vec, t. j. ktorou sa jedna strana zaväzuje odovzdať jeden predmet zámeny...“ Tu sa teda používa

¹¹ *Učebnica občianskeho a rodinného práva II*, Bratislava 1956, 126, vydal Právnický ústav Ministerstva spravodlivosti v Slovenskom vydavateľstve politickej literatúry.

termín *zámena*, hoci v českom i v slovenskom vydaní *Zbierky zákonov* je v kontexte *výmena* (*výměna*). Toto je ďalší dôvod, pre ktorý treba zjednotiť spomínané predpony.

Všimnime si ešte iné príklady z predpisov, aby sme sa presvedčili, ako zaujímavo sa vytvára terminológia s rôznym pojmovým obsahom: *Zámena* (*záměna*) rodinnej príslušnosti ako trestný čin podľa § 208 dnes už zrušeného Trestného zákona z. č. 86/59 Zb.; *Zámena* (*záměna*) rastlinných výrobkov živočíšnymi a naopak sa povoľuje... (§ 37, ods. 2 n. č. 57/52 Zb.); v. č. 121/53 Ú. v. (88/53 Ú. l.) o povinnej výmene (výměně) osiva maku z r. 1953; výmena (výměna) cestovných pasov a ich registrácia (V. č. 101/53 Ú. v. /69/53 Ú. l.).

Oddiel 3 z. č. 67/56 Zb. o hospodárení s bytmi má nadpis: *Výmeny* (*směny*) bytov a pod ním je v § 32 ods. 1 toto: „Vymeniť (*směnit*) byty je dovolené iba s privolením výkonného orgánu miestneho národného výboru.“ Pravda, tu nejde o výmenu v zmysle zámennej zmluvy, pretože výmenou nedôjde k vzniku vlastníctva k bytu, ani k zmene vlastníctva k bytu. Opačne však podľa zámennej zmluvy.

„Pri *zámene* (*směně*) sa poplatok vypočíta z ceny jednej zo zameňovaných (*směňovaných*) nehnuteľností“ (§ 13 ods. 2 z. č. 26/57 Zb. o notárskych poplatkoch). Pri slovenských i českých termínoch je zvlášť to, že nielen česká redakcia, ale pri preklade i slovenská odchyľili sa od pôvodných termínov s predponami *vy-* § 382 Obč. zák. Slovenská redakcia urobila tak preto, aby predpony boli totožné s predponou v názve *zámenná zmluva* v Občianskom zákonníku.

Na konci príspevku možno podať tento záver. Uvedené príklady, ktoré sme vybrali viac-menej len náhodne z troch skupín, presvedčivo dokazujú, že treba riešiť problematiku našej slovenskej i českej právnej terminológie. Najmä v češtine sú v niektorých prípadoch nejednotné termíny, o čom sa možno presvedčiť aj na mnohých ďalších dokladoch.

Treba teda spoločne s teoretikmi i praktikmi urobiť nápravu, ktorú dosiahneme jedine dôkladnou terminologickou koordináciou v legislative pri tvorbe právnych predpisov, a to nielen vnútornou koordináciou (t. j. koordináciou termínov vnútri samotnej osnovy predpisu), ale aj vonkajšou koordináciou (t. j. koordináciou termínov v osnove predpisu s termínmi publikovaných predpisov). Len tak sa splní požiadavka oboch citovaných legislatívnych pravidiel.

NÁZVOSLOVIE LESNÉHO HMYZU

Ján Horecký

Lesný hmyz nie je nijaká kategória systematickej zoológie. Patria k nemu rôznorodé rody i čelade, ale práve preto možno skúmať názvy tohto hmyzu výhodnejšie než v celom zoológickom systéme.

Dôvod pre skúmanie českých a slovenských názvov lesného hmyzu je však aj čisto praktický: všetky tieto názvy sú zachytené v *Atlase lesného hmyzu** od J. Loužila, ktorý vyšiel ako preklad z češtiny. Táto okolnosť — že totiž ide o preklad z češtiny — by mohla mať vplyv aj na slovenské názvy v tom zmysle, že mnohé názvy by mohli byť iba prepísom alebo kalkovaním českých názvov. V skutočnosti sa však v *Atlase lesného hmyzu* vyskytujú popri zhodných názvoch aj názvy odlišné od češtiny a to svedčí o tom, že mnohé názvy rodov a druhov hmyzu už v slovenčine dávnejšie jestvujú. Pomer medzi už dávnejšie jestvujúcimi slovenskými názvami a názvami „preloženými“ z češtiny práve pre potreby atlasu je veľmi poučný aj preto, že vo väčšine prípadov ide v oboch jazykoch, v češtine aj v slovenčine, o názvy utvorené umele, o názvy, ktoré neboli prevzaté z ľudovej reči.

Bez ohľadu na pôvod a vznik možno všetky české a slovenské názvy lesného hmyzu, ako sú zachytené v *Atlase lesného hmyzu*, rozdeliť do štyroch skupín podľa toho, či sa v nich zhoduje alebo nezhoduje motivácia a vonkajšia podoba.

Do prvej skupiny možno zaradiť názvy, ktoré majú v češtine i slovenčine rovnakú motiváciu i vonkajšiu podobu. Patria sem nielen názvy úplne zhodné zo skupiny starých názvov (ako je napr. *kobyľka*, *lišaj*, *roháč*), ale aj z oblasti novších, umele utvorených zoológmi (napr. *krasec*, *lumčík*, *hranostajník*, *svižník*, *nosatec*, *zrnokaz*, *kožojed*, *zobonoska*, *zlatoočka*).

Iba hláskoslovné rozdiely sú v dvojiciach ako *dřevokaz* — *drevokaz* (na prvom mieste je český názov, na druhom slovenský), *květopas* — *kvetopas*, *mōra* — *mora*, *mūrka* — *môrka*, *pestřenka* — *pestrenka*, *vosa* — *osa*, *jádrohloď* — *jadrohloď*, *minovníček* — *mínovníček*, *kuklice* — *kuklica*, *srpice* — *srpi-*

* Jan Loužil, *Atlas lesného hmyzu*, Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry a Státní zemědělské nakladatelství, Bratislava 1961, str. 186, viaz. KČs 22, —.

ca. Sú to bežné hláskoslovné paralely medzi češtinou a slovenčinou. Do tvorenia slov zasahujú také rozdiely, ako sú v dvojiciach *hrobařík* — *hrobárik*, *kovařík* — *kováčik*, *lumek* — *lumok*.

Druhú skupinu tvoria názvy lesného hmyzu, v ktorých je zhoda v motivácii, ale vonkajšia podoba je v slovenčine iná ako v češtine. Na prvú skupinu nadväzujú čiastočne také názvy, v ktorých sa zhoda v motivácii vyjadruje rovnakou základnou morférou, rozdielna je však slovotvorná prípona. Ide o také názvy ako *hrabalka* — *hrabavka*, *kutilka* — *kutavka*, *piďalka* — *piadivka*, *pilatka* — *piliarka*, *puklice* — *pukavka*, *světluška* — *svietivka*, *smolák* — *smoliar*. Možno povedať, že v takýchto prípadoch boli slovenské názvy utvorené podľa českých, ale sa pritom neprevzali slovotvorné prípony, ktoré nie sú v slovenčine bežné (napr. *-ilka*, *-alka*), resp. také, ktoré sa pri tvorení nepokladali za dost' výstižné (priezračné). Niekedy sa proti českej slovotvornej prípone mužského rodu používa v slovenčine slovotvorná prípona ženského rodu. Dosahuje sa tým väčšia jednoliatosť slovenského názvoslovía: *vrbař* — *vrbárka*, *zavijec* — *vijačka*, *lalokonosec* — *lalokonoska*. Pravda, aj v našom malom súbore sa prejavujú málo odôvodnené rozdiely v dvojiciach ako čes. *hrbohlav* — slov. *hrbohlavec*, ale čes. *krytonosec* — slov. *krytonos*.

Oveľa väčší rozdiel v podobe je pri takých dvojiciach názvov v druhej skúmanej skupine, kde sa české slovo tvoriace základ motivácie substituie paralelným slovenským slovom. Napr. *osenice* — *siatica*, *puchýřník* — *pluzgiernička*, *pěnoďjka* — *penotvorka* (tento slovenský názov je z dnešného hľadiska výstižnejší, lebo nejde o dianie, ale o vytváranie peny). Niekedy sa pri substitúcii základného slova mení aj typ slova, napr. proti zloženému českému názvu *mrchožrout* je slovenské odvodené slovo *zdochlinár*. Ešte väčší rozdiel je v dvojici *kvapník* — *bystruška*, ale aj tu je paralelnosť slov *kvapit* — *bystrý* očividná.

Na túto skupinu nadväzujú v tretej skupine názvov lesného hmyzu také názvy, v ktorých je zhoda vo vonkajšej podobe, ale rozdiel v motivácii. Je to však veľmi malá skupina, pretože s rozdielom v motivácii súvisí spravidla aj rozdiel vo vonkajšej podobe. Patria sem napr. dvojice *bázlivec* — *zádumčivec*, *bourovec* — *priadkovec*, *bourovčik* — *priadkovčik*, *dlohorečka* — *dlohoustka*, *dlohoušijka* — *dlhokrčka*. Paralelné slová tvoriace základ motivácie sú tu však veľmi blízke, ako vidieť z porovnania dvojíc *ret* — *ústa*, *šije* — *krk*.

Štvrtú skupinu názvov lesného hmyzu tvoria názvy, v ktorých je rozdiel v motivácii i vo vonkajšej podobe. Ani táto skupina však nie je jednoliata. Na názvy z tretej skupiny nadväzujú také názvy ako *bělásek* – *mlynárik*, *rušník* – *záškodník*, *pilořitka* – *ostrochvostka*. Je v nich vlastne rovnaká motivácia, ale je vyjadrená rozličnými slovami. Aj *bělásek* aj *mlynárik* majú vyjadriť motiváciu bielou farbou, aj *rušník* aj *záškodník* majú vyjadriť škodcovskú činnosť pomenovaného hmyzu. Podobne aj v názvoch *pilořitka* – *ostrochvostka* sa vyjadruje pílovitité zakončenie zadočka.

Niekedy treba dôvod pre rozdielnosť motivácie hľadať azda v nezrozumiteľnosti motivácie (vo významovej nepriezračnosti) alebo v snahe pri novom tvorení názvu využiť priezračnejšiu motiváciu, než je v českom menej priezračnom názve. Touto tendenciou možno sčasti vysvetliť slov. názvy *mniška* proti čes. *bekyně*, *černuľa* proti *dlouhososka*, *chodbárik* proti *lesan*, *mušiarica* proti *lupice*, *mramorovka* proti *šípověnka*, *pásavka* proti *mandelinka*, *liščavka* proti *mandelinka* (v prvom prípade je vedecký názov *Leptinotarsa decemlineata*, v druhom *Melasoma*).

Do tejto skupiny patria napokon aj také dvojice, v ktorých je starý slovenský názov, prevzatý z ľudovej reči: čes. *škvor* – slov. *ucholak*, *sluněčko* – *lienka*, *kněžice* – *bzdocha*, *klinatka* – *vážka*, *zákeřnice* – *ploštica*, *krtonožka* – *medvedík*.

Niektoré slovenské názvy, ktoré sú zrejme umele utvorené, sa vernejšie pridržajú vedeckých (latinských) názvov, resp. preberajú motiváciu z týchto názvov. Ide napr. o názov *černuľa* (proti čes. *dlouhososka*), utvorený podľa vedeckého názvu *Anthrax*, alebo o názov *podobník mravcovitý* (proti čes. *nesytka*), utvorený azda nie práve najšťastnejšie napodobnením latinského názvu *Aegeria formicaeformis* a potom analogicky podľa českého názvu *nesytka* použitý aj pre *Sciapteron tabaniforme* (*podobník ovadovitý*) a *Sesia apiformis* (*podobník sršňovitý*).

Napokon treba pripomenúť, že podobné vzťahy a skupiny ako pri rodových menách (vyjadrených iba podstatnými menami) sú aj pri druhových menách, kde pristupuje vyjadrenie istej vlastnosti prídavnými menami. (Tento spôsob tvorenia druhových mien je najbežnejší; podstatné meno vo funkcii druhového mena je iba v názvoch *bekyně zlatoritná* – *mniška zlatoritka*, *kozliček dazule* – *fuzáč dazula domáca*, *kozliček*

hvozdník – vrzúnik krajčírnik, kozlíček smrkový – vrzúnik ševčík, lesan lodničník – chodbárik lodničník, lykohub drvař – lykokaz drevár, mravenec dřevokaz – mravec drevokaz, mrchožrout housenkář – zdochlinár hůsenicový, měra sosnokaz – mora borovicová, píďalka tmavoškrvná – piadivka tmavoškrvná.)

Zdá sa však, že vzájomná spätosť pri druhových menách slovenského a českého názvoslovía lesného hmyzu je ešte tesnejšia ako pri rodových menách, pretože prídavné mená sú vcelku zhodné, rozdiely sú často iba hláskoslovné: *ovocný – všežravý*, resp. *olšový – jelšový, veľkohlavý – veľkohlavý, žltotonohý – žltotonohý, rudonohý – červenonohý, čtyřtečný – štvorbodkový, modřínový – smrekovcový, bramborový – zemiakový, švestkový – slivkový*. Z tohto radu zasa názorne vidieť, že sa často substituujú paralelné názvy.

Nápadnejšie rozdiely sú napr. v názvoch *hrabalka پوستná – hrabavka zemná, kozlíček topolový – osikovec drsný, kozlíček osikový – osikovec bodkovaný* (v tomto názve sa zachováva motivácia osikou, lenže v slovenčine je v podstatnom mene, v češtine v prídavnom mene), *lupice ryšavá – mušiar-ka dravá, prskavec větší – bystruška prskavá* (porov. podobný vzťah pri názve *osikovec*), *tesařík korový – fuzáč borovicový*. Zaujímavý rozdiel je v dvojici *páteříček sněhový – snehulčík černý*. Prídavné mená sú tu úplne protikladné, ale základ motivácie bielou farbou, resp. snehom sa tu zachováva.

Záverom treba opätovne zdôrazniť, že skúmaný materiál je primálny na to, aby sa z neho dali vyvodzovať všeobecne platné závery pre vzťah medzi českou a slovenskou zoologickou nomenklatúrou. Ale aj v tomto malom súbore sa ukazujú základné črty tohto vzťahu: zhoda vo všeobecnosti, rozdiely tam, kde sú dôvody hláskoslovné, slovotvorné, lexikálne, niekedy aj vecné (zaradenie do inej systematickej skupiny, rozlíšenie niekoľkých systematických skupín, ktoré mali doteraz spoločné meno). Všetky tieto rozdiely bude treba skúmať v ich historickom zaradení a vývine a overovať na rozsiahlejšom materiáli.

EŠTE O PRÍHATI*

Vo svojom príspevku *Zo slovenského patologickoanatomického názvoslovia (IV)* (Slov. odb. názvoslovie 9, 1961, 313) diskutuje doc. Kutlík znova o termíne *príhať* a záverom uvádza, že jeho príspevkom „sa azda diskusia o termíne *príhať* skončí“, pretože moje dôvody proti tomuto termínu boli v tomto časopise v priebehu diskusie presvedčivo vyvrátené. Mne (a nielen mne) sa toto „vyvrátenie“ nezdá celkom presvedčivé a som presvedčený, že súdny čitateľ si aj sám urobí správny záver. Keďže však doc. Kutlíkovi chýba oficiálna replika, pokladám za potrebné zaujať stanovisko k celej diskusii.

Vo svojich prvých námietkach proti termínu *príhať* (Slov. odb. názvoslovie 6, 1958, 158) som uviedol toto: „Prihatený alebo zahatený môže byť tok krvi nielen v žilách, ale i v tepnách. Nemožno teda výraz *príhať* vyhradiť pre stagnáciu, pretože tá nastane len v prvom prípade. V druhom prípade nastane stagnácia krvi v postihnutom okrsku, ale naopak, krv sa tam nedostáva a tkanivo tak môže až odumrieť. Vzniká infarkt. Je zaujímavé, že v českej lekárskej terminológii sa práve infarkt označuje ako *záhať*.“ Doc. Kutlík odcitoval tento odsek bez poslednej vety a vyvodzuje, že sa dopúšťam vecného omylu, a to preto, že som „posudzoval izolovane hemodynamické pomery vo vzájomne sebe nezodpovedajúcich úsekoch prihatených „alebo zahatených“ artérií a vén, a to takýmto spôsobom: keď šlo o žily, všimal (som) si hemodynamické pomery výhradne v úseku povyššie prekážky, zapríčiňujúcej prihatenie; keď však išlo o tepny, posudzoval (som) tieto pomery výlučne tak, ako sa javia poniže prekážky!“ Pritom mne práve tak ako doc. Kutlíkovi a ako, ostatne, iste každému je jasné, že „nech sa postaví hať kdekoľvek do toku krvného prúdu, či už v artérii alebo vo véne, vždy bude na jednej strane hate, a to nad haťou, veľa nahromadenej krvi, kým na druhej strane, pod haťou, bude krvi menej, málo alebo nič – podľa okolností“. To, že som pri posudzovaní hemodynamických pomerov pri prekážke v toku krvi dospel k iným, „osobitným“

* Tento príspevok nadväzuje na články Igora Kutlíka o patologickoanatomickom názvosloví, ktoré boli uverejnené v *Slovenskom odbornom názvosloví*, roč. 9, 1961, 55–64, 313–319, 373–381.

záverom, mohlo doc. Kutlíkovi vyplynúť len z príliš stručnej formulácie, ktorú som použil vzhľadom na terminologické zameranie časopisu. Z hľadiska terminologického je totiž pri prekážke v žilách zaujímavý následok pred prekážkou, pretože ho chceme pomenovať (a, konečne, je i patologicky významný), kým fakt, že prúd krvi za prekážkou je pritom menší, prinajmenej nemá z terminologického hľadiska taký význam. Vidno to aj z toho, že pre toto zmenšenie prúdu krvi za prekážkou v žilách nie je nijaký osobitný termín. Podobne sa nemýlim ani pri posudzovaní hemodynamických zmien pri prekážke v tepnách. Vo svojej stručnej formulácii som si zámerne všimol ten následok, ktorý je z patologického, a preto i z terminologického hľadiska dôležitý, a to je v tomto prípade nedokrvenosť. Ak som uviedol, že „v druhom prípade“ (pri zahatí toku krvi v tepnách) „nenastane stagnácia krvi v postihnutom okrsku“, nemyslel som tým, že stagnácia krvi v tomto prípade vôbec nenastáva, ale že nenastáva v postihnutom okrsku, totiž tam, kde sa prejavia patologické následky. Tam totiž nenastane stagnácia krvi, ale nedokrvenosť. Toľko o vecnej stránke.

Dôležitejšia je jazyková stránka. Tu mi doc. Kutlík pripisuje ďalší „omyl“. Citujem doslova: „Dr. Ondruš označuje tu jediným a tým istým slovesom *zahatiť* dva v konečnom výsledku diametrálne protichodné deje: raz je to pribúdanie, hromadenie krvi nad prekážkou, vyvolávajúcou prihatenie „alebo zahatenie“, raz je to zase zmenšovanie, ba až prerušenie toku krvi poniže prekážky.“ To vôbec nie je tak. Ja slovom *zahatiť* neoznačujem ani pribúdanie krvi nad prekážkou, ani zmenšenie toku krvi pod prekážkou. Obe tieto zmeny sú len následkom zahatenia (resp. prihatenia) toku krvi, následkom toho, že vznikla prekážka, hať v cieve. Domnievam sa, že práve túto hať, túto prekážku možno označiť jedine ako *záhať* (ak celkom zahatáva tok krvi) alebo *prihať* (ak len čiastočne zahatáva, čiže ak len prihatáva tok krvi). Následkom tejto *prihate*, resp. *záhate* môžu byť dôležité z patologického i terminologického hľadiska dva skutočne diametrálne protichodné deje, a to podľa toho, či *prihať*, resp. *záhať* vzniká v žile alebo v tepne. V prvom prípade významným následkom je stagnácia krvi, ktorú doc. Kutlík navrhuje označovať ako *prihať*. V druhom prípade dôležitým následkom je nedokrvenosť v postihnutom okrsku tkaniva, ktorej ďalším dôsledkom je odumretie tkaniva, infarkt, ktorý sa v českej terminológii už oddávna označuje ako *záhať*. Ja týmito termínmi (*prihať*, *záhať*) ne-

odporúčam označovať ani jeden z uvedených následkov a teda nedávam „pod striešku jedného výrazu viac, než je únosné zo stanoviska terminologickej precíznosti“, ako mi to vyčíta doc. Kutlík.

Vo svojich najnovších poznámkach k tejto diskusii (Slov. odb. názvoslovie 9, 1961, 313) doc. Kutlík opätovne tvrdí, že sa mi „prihodila chyba ekvivokácie, ktorá spočívala v tom, že (som) jedným a tým istým výrazom označoval dva protikladné deje (*stagnácia – ischémia*)“. Myslím, že v tejto súvislosti netreba k predošlému odstavcu nič dodať. Ekvivokácia, ktorá tu vzniká, nie je mojou chybou, ale následok toho, že doc. Kutlík navrhuje termín veľmi blízky tomu, ktorým sa v českej terminológii označuje niečo celkom iné.

Ďalej doc. Kutlík na základe príkladu *príškvarenie* (ako dej) – *príškvar* (ako jeho následok) dokazuje per analogiam správnosť označenia *prihať* pre následok prihatenia. Nemyslím, že je to presná analógia. *Príškvar* vzniká presne v mieste *príškvarenia*, kým *stagnácia krvi* (ktorú Kutlík chce označiť ako *prihať*) je vzdialenejším následkom prihatenia toku krvi. Slovom *prihať* by sa skôr dala označiť zmena, ktorá nastane priamo v mieste prihatenia. Ak cievu sčasti upcháva krvná zrazenina usadená na jej stene, prihatáva táto zrazenina tok krvi, nastáva tu prihatenie toku krvi a spomínaná krvná zrazenina je *prihatou*, ktorá ho vyvoláva. Som presvedčený, že väčšina ľudí, ktorí nepoznajú význam, ktorý slovu *prihať* pripisuje doc. Kutlík (a nemôžu ho poznať, lebo je to nové slovo), predstavovala by si pod týmto pojmom niečo ako *hať*. A tak by sme mohli neúplnú *hať*, ktorá len prihatáva tok krvi, označiť ako *prihať*, kým úplnú *hať*, ktorá celkom cievu zahatáva, ako *záhať*. (Myslím si však, že tieto termíny sú v lekárskej terminológii celkom zbytočné.)

Mimochodom poznamenávam, že nemožno robiť taký prísny významový rozdiel medzi slovom *príškvarenie* a *príškvar*, ako to robí doc. Kutlík. Slovesné podstatné meno totiž nemusí označovať len dej; napr. *zúženie* (vo význame *zúženina*), *zhrubnutie*, *ohnutie*, *zúbkovanie*, *vyvedenie*, *vyznamenanie* atď. A tak môžu byť slová *príškvarenie* – *príškvar* a aj *prihatenie* – *prihať* synonymami. Na druhej strane aj slovo *prihať* môže označovať dej (podobne ako napr. *prisun*, *výtok* atď.).

Doc. Kutlík pripisuje slovu *prihať* určitý význam (následok prihatenia). Tento význam nie je však všeobecne známy a zažívaný – slovo *prihať* je nové, nepoužívané. Treba preto

pripustiť, že iní ľudia by tomuto slovu pripisovali napr. význam, ktorý som uviedol vyššie (neúplná hať, ktorá len prihatáva tok krvi). Ak by sme chceli týmto slovom označiť následok prihatenia, mohli by sme ním práve tak dobre označiť stagnáciu krvi, ktorá je prakticky dôležitým následkom prihatenia krvného prúdu v žilách, ako aj nedokrvenosť, ktorá je významným následkom prihatenia krvi v tepnách. Doteraz sa týmto výrazom neoznačuje ani hromadenie tekutiny pred prekážkou v prúde, ani jej nedostatok za prekážkou. Som proti tomu, aby sme jeden alebo druhý z týchto javov označovali ako *prihať*. Ak ja teda chápem termín *prihať* ako neúplnú hať, ktorá len prihatáva tok krvi, a termín *záhať* ako úplnú hať, ktorá celkom zahatáva tok krvi, a ak neodporúčam označovať týmito termínmi stagnáciu krvi, lebo je len ich následkom (1. téza), a podobne ani infarkt ako dôsledok ischémie, ale ani samu ischémiu, lebo je tiež len ich následkom (2. téza), potom sú tieto tézy rovnocenné, a nielen navonok podobné.

Nakoniec poznamenávam, že proti nejakému termínu môže mať námietky každý, aj ten, kto nemá naporúdzi lepší termín. Ak neviem po slovensky povedať *městnavá papila*, neznamená to ešte, že termín *prihať* je správny, lebo sa od neho dá utvoriť výraz *prihaťová papila*. Som presvedčený, že termínu *prihaťová papila* by aj tak nikto nerozumel a musel by sa naučiť jeho význam, podobne ako by sa bolo treba naučiť aj význam, ktorý doc. Kutlík pripisuje svojmu termínu *prihať*. Potom je však takéto slovo nevýhodnejšie ako bežné cudzie slovo — v tomto prípade *stagnácia*. Toto slovo má totiž všetky výhody — je zrozumiteľné a bežne sa používa. Aj *papila* by sa dala označiť ako *stagnačná*, ako existuje napr. *stagnačný infarkt* (pozri *Veľký rusko-slovenský lekársky slovník*, Bratislava 1959, SAV, str. 230). Mnohé termíny sa vôbec nedajú preložiť a sám doc. Kutlík pokladá úsilie nájsť slovenský termín pre každý odborný výraz neraz za problematické (Slovenské odborné názvoslovie 8, 1960, 53). Ak teda neprekladáme *trombus*, *infarkt*, *flegmóna*, *absces* atď., môžeme ponechať i slovo *stagnácia*, ktoré sa často používa v najrozličnejších súvislostiach i mimo medicínskej oblasti (*stagnácia v športe, v kultúrnom, hospodárskom živote a pod.*).

Termín *prihať* vo význame *stagnácia*, ktorý navrhuje doc. Kutlík, je prinajmenej nejednoznačný (možno mu pripisovať aj iný význam). Ďalej by mal tú nevýhodu, že sa podobným termínom v češtine označuje niečo iné, čo by viedlo k dez-

orientácii čitateľa, ktorý číta aj české aj slovenské lekárske texty (takéto texty sú, ostatne, často v tej istej knihe). Ako nové slovo nepresného významu je termín *príhať* v nevýhode proti takému bežnému pojmu, ako je *stagnácia*. Myslím si preto, že môžeme spokojne hovoriť o *stagnácii krvi*, *stagnácii moču*, *stagnácii žlče*. Termín *príhať* nemá ani vzhľadom na terajší stav v českej lekárskej terminológii nijaké výhľady. Môžeme preto tejto diskusii urobiť „príhať“, resp. „záhať“.

Boris Ondruš

Z P R Á V Y A P O S U D K Y

PRÁVNA TERMINOLÓGIA V I. A II. DIELE SLOVNÍKA SLOVENSKEHO JAZYKA

Štefan Luby

Koncom roku 1959 vyšiel prvý diel a začiatkom roku 1960 druhý diel *Slovníka slovenského jazyka*, ktorý je výsledkom mnohoročnej vedeckej práce pracovníkov Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied. Reprezentačné dielo slovenských lingvistov prijala široká verejnosť aj odborné kruhy veľmi kladne. Je samozrejme, že právna veda a právna prax, vyznačujúce sa širokou spoločenskou pôsobnosťou a veľkou náročnosťou na jazykovú správnosť a terminologickú presnosť, s netrpelivosťou a s veľkým záujmom čakali na vyjdenie prvých zväzkov Slovníka. Možno hneď na začiatku povedať, že Slovník v najvyššej miere uspokojuje potreby právnej teórie a praxe. Chvályhodné je úsilie autorov priblížiť význam jednotlivých slov popularizujúcim výkladom ich zmyslu; tento cieľ dosahuje Slovník v optimálnej miere, a to treba oceniť najmä z hľadiska popularizácie znalosti právnych pojmov a termínov, obsah ktorých je pomerne abstraktný, a preto v širokej verejnosti nie vždy bežný.

Čo sa týka právnej terminológie, je zrejme, že sa v Slovníku použil predovšetkým *Právnický terminologický slovník* (v ďalšom PTS) vypracovaný za účasti odborníkov Ústavu slovenského jazyka a vydaný r. 1952. Nepochybne prispel k dobrej úrovni výkladov právnych termínov, ale v istých prípadoch zaťažil Slovník aj niektorými nepresnosťami a nesprávnosťami, ktoré v ňom v nepočítanej miere boli od začiatku, resp. takými, ktoré vznikli tým, že ho medzičasom veda a legislatívna prax prekonali. Je zrejme, že sa hodne používal aj *Slovník cudzích slov* (v ďalšom SCS) vydaný nakladateľstvom Tatran r. 1953, v ktorom sme cudzojazyčné práv-

ne termíny vysvetlili vo veľmi širokom rozsahu a dosť podrobne; domnievame sa, že by nebolo škodilo, keby sa k tomuto prameňu bolo siahlo aj častejšie. Pravda, základ tvorila kartotéka Slovníka slovenského jazyka, ktorá obsahuje pol štvrtá milióna excerpčných listkov.

V spojitosti s rozsahom, v ktorom boli do Slovníka zaradené špeciálne právne termíny, berieme na vedomie, že pri výbere slov sa uplatňovala zásada, že do Slovníka nepatria „špeciálne odborné termíny, ktoré používa len úzky okruh odborníkov z niektorej oblasti vedy, techniky a umenia“ (Slovník I, str. VI). S týmto východiskom plne súhlasíme. Pravda, aplikácia tejto zásady vedie k subjektívne rozdielnym záverom. Jazykovedec pri realizovaní tejto zásady musí rešpektovať obmedzené možnosti, ktoré determinuje povaha a cieľ Slovníka; naproti tomu právnik by chcel mať v Slovníku čo najúplnejšiu právnu terminológiu. I pri nevyhnutnej rozdielnosti stanovísk dá sa istotne ustáliť určité minimum zasluhujúce objektívne uznanie. Domnievame sa, že by k nemu mal patriť rad odborných termínov, ktoré v Slovníku nenachádzame a ktoré nám len náhodou prichádzajú na um; sú to napr. slová: *akcesia*, *autentický* (výklad), *delácia*, *detencia*, *detentor*, *donucujúci* (predpis, právo), *enunciát*, *dôchodok* (ušlý), *druh* (v zmysle konkubín), *fiarň* (zmluva), *kauza* (v zmysle hospodárskeho dôvodu právneho úkonu, zmluvy), *kolaterálny* (príbuzný), *konverzia*, *adhézny* (konanie súdne), *adresovaný* (prejav vôle, úkon), *aplikácia* (práva, predpisu, zásady), *bremeno* (vecné, pozemnoknižné, dôkazné), *koakvizícia* atď. Ide o termíny, ktoré sa nepoužívajú len v úzkom kruhu odborníkov, ale viac-menej všeobecne, a preto mali byť v Slovníku uvedené.

Inak veľmi kladne treba hodnotiť nielen výber slov, ale aj štruktúru hesiel a spôsob ich výkladu. Slovník je typom výkladového slovníka a z toho vyplýva, že po uvedení termínu nasleduje opisný, odkazový alebo vymedzujúci výklad a len potom sa uvádza synonymum. Tak napr. pri termíne *akcia* sa najskôr vysvetľuje, že ide o druh cenného papiera v kapitalistickom peňažníctve a len na konci sa uvádza synonymum *účasťina*. Vzhľadom na charakter a funkciu Slovníka treba sa s tým zmieriť, hoci z terminologického hľadiska bolo by omnoho účelnejšie, keby sa po každom slove, pre ktoré existuje synonymum, uvádzalo na prvom mieste (t. j. ešte pred výkladom) toto synonymum.

Slovník je nepochybne vynikajúce dielo a jeho hodnotu neznižuje fakt, že sa v ňom vyskytujú niektoré nepresnosti alebo niekde aj nesprávne vysvetlenia obsahovej náplne jednotlivých slov, jednotlivých termínov. S uspokojením musíme konštatovať, že aj pri dôkladnej perlustrácii niekoľkých tisícov právnych termínov zaradených do Slovníka našli sme len nepatrný počet takých, pri ktorých by podľa našej mienky bolo potrebné vykonať určité korektúry smerujúce k doplneniu výkladu, k jeho spresneniu alebo oprave. Najčastejšie je prameňom určitých nedostatkov

snaha zostručniť náukou tradované a ustálené pojmové vymedzenia a výklady právnych pojmov a termínov a najmä snaha výklad popularizovať, aby bol prístupný najširšiemu okruhu používateľov Slovníka. Úsilie zbaviť výklad odbornosti vyúsťuje v niektorých prípadoch až v nepresnostiach, resp. v nesprávnostiach. Ako sme už povedali, niektoré chyby boli prevažne z *Právnického terminologického slovníka*. Iné nedostatky vyplývajú z toho, že použitý materiál medzičasom zastaral v dôsledku legislatívnych zásahov pozmeňujúcich špecifický právny význam niektorých slov.

V ďalšom by sme chceli poukázať na výklady, ktoré sú podľa našej mienky nepresné, nesprávne alebo neúplné. Donnievame sa, že je to účelné práve preto, že ide o dielo veľkého národného a kultúrneho významu, o stále zdokonaľovanie ktorého sa musia usilovať pracovníci všetkých vedných odborov.

Z tohto hľadiska máme k právnym termínom vysvetleným v Slovníku tieto pripomienky:

advokát právny zástupca, obhajca

V súhlase s dnešnou náplňou funkcie advokáta malo by sa uviesť, že je právnym poradcom.

akcept 1. súhlas so zaplatením, právoplatné uznanie záväzku, dižoby: *a. faktúry, zmenky*

V tomto výklade spomína sa len špecifický prípad akceptu, a to nepovažujeme za vhodné, lebo aj v bežnom občianskom úze je známy širší pojem akceptu v zmysle prijatia prejavu vôle inej osoby, teda nielen pri faktúre a zmenke, ale aj pri iných právnych úkonoch; okrem toho nesprávne je v tom, že sa akcept stotožňuje s uznaním dlžoby, resp. záväzku; napokon prebytočne sa tu používa epiteton „právoplatne“. Heslo by malo správne znieť: *akcept*, 1. prijatie prejavu (vôle) inej osoby (najmä ponuky, poukážky, cenného papiera).

akceptácia 2. právoplatné uznanie záväzku, súhlas so zaplatením: *a. zmenky*

Treba odkázať na slovo *akcept*.

akceptovať 2. *odb.* súhlasiť so zaplatením, právoplatne uznať záväzok, dlžobu

Prichodí upraviť v súhlase s výkladom termínu *akcept*.

akcia druh cenného papiera v kapitalistickom peňažníctve, podielový list, účastina

Výklad spočíva v uvádzaní synonym; inak nesprávne označuje účasti- nu za finálny cenný papier. Správne by malo uvedené vysvetlenie znieť: akcia, účastina, cenný papier zhmotňujúci nárok na podiel v účastinnom kapitále a nárok na dividendu.

analógia úplná podobnosť, obdoba

Analógia nie je „úplná“ podobnosť, ale len podobnosť, alebo ešte lepšie len „obdoba“.

arbiter rozhodcovský sudca

„Rozhodcovský sudca“ je neobvyklý a tiež nesprávny opis, lebo sudca nemôže byť „rozhodcovský“ a ani rozhodca „sudcovský“. Medzi rozhodcom a sudcom je podstatný rozdiel čo do ustanovenia aj čo do spôsobu rozhodovania. Správne by sa malo povedať: *arbiter*, rozhodca volený stranami pre rozhodovanie v určitom spore; *štátny arbiter*, orgán ustanovený štátom pre rozhodovanie sporov medzi národnými podnikmi aj medzi inými socialistickými organizáciami.

arbitráž ... *štátna a.*

Odporúčame upraviť v súlade s výkladom termínu *arbiter*.

árenda 1. nájom, prenájom (poľa al. domu)

Presnejšie vymedzenie uvádzame v SCS. Malo by sa povedať: *árenda*, druh nájmu, pri ktorom sa vec nielen užíva, ale sa z nej berú aj požitky, a to na základe vynakladania práce árendátorom.

árendovné poplatok za nájom, nájomné, árenda

Nie je vhodné hovoriť o „poplatku“, lebo ide o odplatu; ďalej árendovné nie je totožné s nájomným. Správne vymedzenie sme uviedli v SCS. Text by sa mal upraviť takto: *árendovné*, odplata, ktorú platí árendátor za používanie vecí, ktorú má v árende.

armáles vo feudálnom Uhorsku zemiansky list, erbová listina chudobných zemanov

Nemuselo ísť o chudobných zemanov. Správne vymedzenie sme podali v SCS; inak podrobnejší výklad pozri Luby, *Dejiny*, str. 174. Text by sa mal upraviť takto: *armáles*, vo feudálnom Uhorsku listina o povýšení do zemianskeho stavu udelením erbu bez udelenia majetku.

armalista vo feudálnom Uhorsku chudobný zeman, ktorý pri svojom povýšení na zemana dostal armáles; slúžil ako vojak alebo žil pri dvoch mocných magnátov

Presnejšie by sa malo povedať: *armalista*, vo feudálnom Uhorsku zeman povýšený do šľachtického stavu udelením erbu, bez udelenia majetku; často nemal vlastný majetok a potom bol v službách panovníka alebo niektorého magnáta.

asignácia 1. peňaž. poukaz ...

Slovo „poukaz“ treba v každom prípade nahradiť slovom „poukážka“; porov. SCS a Učebnica II, 330 n.

aukcia, verejný predaj, dražba

Aukcia je len dražba, obyčajne verejná, nie je však sama osebe verejným predajom. Treba povedať: *aukcia*, dražba; porov. SCS, PTS.

autor ...

Malo by sa uviesť, že je ním aj pôvodca literárneho diela.

bianko, blanko ... *b. zmenka*, ktorej chýba niektorá podstatná náležitosť

Možno kladieme priveľké nároky na odbornú presnosť, ale predsa

len by sme odporúčali povedať, že ide o zmenku, pri ktorej niektorý podstatný údaj nebol vyplnený.

bolestné odškodné za ublíženie na tele

Nejde o odškodnenie, ale o zadostučinenie, a to nie za ublíženie na tele, ale za vytrpené bolesti. Porov. Luby, *Prevenčia II*, str. 389. Prichodilo by povedať: *bolestné*, peňažná suma prislúchajúca ako zadostučinenie za vytrpené bolesti.

bydlisko miesto pobytu, sídlisko, sídlo

Medzi bydliskom a miestom pobytu je veľký rozdiel (pozri PTS). Správne by sa malo povedať: *bydlisko*, miesto stálego bývania. O sídle a sídlisku by sa tu nemalo hovoriť, lebo sídlom je miesto trvalého umiestnenia právnickej osoby.

cech 1. stavovská organizácia remeselníkov toho istého remesla v stredoveku

Nešlo o stavovskú organizáciu; ďalej, cechy neexistovali len v stredoveku, ale aj v novoveku skoro až do konca feudalizmu; okrem toho neskoršie boli známe aj obchodnícke cechy (porov. Luby, *Dejiny*, str. 198). Odporúčame náplň slova *cech* vyjadriť takto: 1. nútené organizácie remeselníkov a obchodníkov za feudalizmu.

cessus postúpenec, kto cesiou postupuje nejaké práva

Ide o redakčný lapsus, pri ktorom sa zamieňajú pojmy *cessus* a *cedent*. Má byť: *cessus*, postúpenec, kto je dlžníkom čo do postúpenej pohľadávky.

daň poplatok odvádzaný štátnej pokladnici

Daň nie je poplatkom. Okrem toho uvádzajú sa tu zastarané druhy daní a neuvádzajú sa nové druhy. Termín by sa mal vymedziť po porade s odborníkom z finančného práva.

depozícia 2. práv. suma peňazí daná do úschovy, depozit

Podľa našej mienky *depozícia* je vždy len činnosť smerujúca k zriadeniu depozitu, teda činnosť spočívajúca v zložení niečoho alebo niekoho (pozri naše vymedzenie v SCS). Preto odporúčame vynechať význam slova *depozícia* uvedený pod 2.

derivatívny práv. d-a držba nadobudnutá na základe predchodcu nejakým nadobúdacím právnym úkonom

Výklad bol zrejme prevzatý z nášho vymedzenia podaného v SCS; to by bolo v poriadku, ale zrejme nedopatrením vypadlo slovo *práva*, nedostatok ktorého ruší zmysel výkladu; slovo treba doplniť a potom heslo bude znieť: *derivatívny*, odvodený, *d-a držba* nadobudnutá na základe práva predchodcu nejakým nedobúdacím právnym úkonom.

descendencia, descendent práv. pokrvný príbuzný, potomok.

Treba vypustiť mätúce slová „pokrvný príbuzný“ a jednoducho povedať: *descendent*, potomok.

desiatok 1. vo feudalizme desiaty diel dávany zemepánovi z úrody vo forme naturálnej dávky

Nesprávne, lebo zemepánovi sa obyčajne dával deviatok, len výnimočne desiatok namiesto deviatku; desiatok sa dával cirkvi. Porov. heslo *decima* v SCS. Preto prichodí povedať: *desiatok*, 1. vo feudalizme desiaty diel z úrody dávany vo forme naturálnej dávky cirkvi, prípadne aj zemepánovi tam, kde sa mu neplnil deviatok.

dever zastar. žene mužov brat, švagor

Úzke vymedzenie, lebo dever bolo synonymum s termínom švagor (pozri L u b y, *Slovenská právna terminológia*, str. 211.). Preto má byť: *dever, zastar.* švagor, brat manžel a alebo manželky.

diplomacia 1. časť právnej vedy o medzinárodnom práve

Diplomacia nie je odvetvím právnej vedy, je praktickou zahranično-politickou činnosťou. Odporúčam prevziať skrátené vymedzenie v SCS alebo konzultáciu s odborníkom z oblasti medzinárodného práva alebo medzinárodnej politiky.

disciplína štátna disciplína, povinnosť dodržiavať predpisy súvisiace so štátnym plánom rozvoja národného hospodárstva.

Disciplína nie je povinnosť, ale dodržiavanie predpisov, príkazov, tak ako sa to správne hovorí na začiatku hesla. Nesprávne je aj vymedzenie v SCS. Prichodí teda povedať: *štátna disciplína*, dodržiavanie predpisov upravujúcich štátny plán rozvoja národného hospodárstva a predpisov slúžiacich na jeho realizovanie.

dlh vypožičané alebo nevyplatené peniaze, peňažný záväzok, dlžoba

Úzke vymedzenie, lebo predmetom dlhu môžu byť nielen peniaze, ale aj iné predmety; dlhovať možno aj cenné papiere, ale aj obilie, knihy, aj výkony a služby atď. Dlh je pasívnou stránkou záväzkového pomeru, záväzku, resp. obligácie, pričom aktívnou stránkou je pohľadávka. Teda: *dlh*, záväzková povinnosť dlžníka

dlžník 1. kto má peňažný dlh, kto je dlžen, dlhuje peniaze

Takisto nesprávne. Treba povedať: *dlžník*, kto je v záväzku zaviazaný, kto dlhuje, kto je dlžen.

dlžný, dlžen 1. povinný zaplatiť, majúci u niekoho dlh

Tiež nesprávne, lebo povinnosť zaplatiť vzťahuje sa len na peňažný dlh: dlhy vôbec sa plnia, peňažné dlhy sa platia. Preto by malo byť: *dlžný, dlžen*, 1. povinný splniť záväzok, dlh.

dlžoba vypožičané, nezaplatené peniaze, dlh, záväzok

Nesprávne — pozri vyššie *dlh*.

odávateľ, odávateľský d-á zmluva

Aj to je nesprávne, lebo ide o dodávku, a preto dodávková zmluva; a nie o odávateľa, ktorý je len jednou stranou zmluvy.

domicil, domiciliant, domiciliát, domicilium, domicilovať

Pri všetkých týchto termínoch sa nesprávne uvádza, že ide o termíny

„kapit. peňaz.“. Sú to názvy a pojmy známe aj v socialistickom zmenkovom práve. Pozri SCS a PTS.

domkár majiteľ dedinského domku a kúska poľa

S tým nemožno súhlasiť, pretože v tomto zmysle sa toto slovo nepoužíva. Domkár je označenie pre kategóriu poddaných (pozri Luby, *Dejiny*, 344.) Preto: *domkár*, poddaný, ktorý mal len dom a vedľajšie staviská bez poľnohospodársky obrábateľného pozemku

extenzívny e. výklad obširny

Správny slovenský termín je *e. výklad* rozširujúci.

feod hist. za feudalizmu odmena, ktorú dostával lénnik vo forme pozemku, hodnosti alebo dôchodku

Správne má byť: *feod, feudum, léno* a pojem treba vyložiť pri slove *feudum* a *léno*.

feudum *feod, hist.* pozemky, ktoré vlastnil feudál, obrábané poddanými, nevoľníkmi, léno

Feod sa vymedzil pomocou iného kritéria ako *feudum*, hoci ide o jedno a to isté; a ďalej sa zas iným spôsobom vymedzuje synonymum „léno“. Pozri naše vymedzenie v SCS pod heslom *feod* a *feudum*. Podľa toho má byť: *feudum, feod, léno*, t. j. pozemok alebo úrad (hodnosť) spojený s dôchodkami udelený lenným pánom lenníkovi.

fideikomis práv. v monarchistických štátoch nescudziteľný majetok, ktorý dedili určení členovia jednej rodiny, zverenský majetok, zverenstvo

To nie je presné ani jasné; rovnako nesprávne aj v PTS. Pozri naše vymedzenie (Luby, *Dejiny*, 293 n. a v SCS). Náplň tohto termínu by teda prichodilo vymedziť takto: *fideikomis*, zverenstvo, vo feudálnom práve šľachtický majetok venovaný na udržanie lesku rodiny, a preto navždy alebo na určitý čas nescudziteľný a nezatažiteľný, prechádzajúci podľa osobitného poriadku nástupníctva vždy len na jediného člena rodiny.

honorarios (len v množ. č.) (lat.) kniž. zastar. hodnostári.

S týmto výkladom nemožno súhlasiť. V našom práve až do roku 1945 bola známa kategória *honoracior, honoraciori*; pozri vymedzenie tohto pojmu: Luby, *Všeobecná časť*, str. 261, Luby, *Základy*, str. 55 a Luby, *Dejiny*, str. 159. Treba tu povedať: *honoracior*, v slovenskom súkromnom práve do roku 1945 osoba, živiaca sa duševnou prácou v tzv. slobodnom povolani alebo v zamestnaneckom pomere na základe vyššej diplomovanej kvalifikácie a používajúca niektoré šľachtické výsady

iniciatíva práv. zákonodarná i. právo podávať návrhy zákona zákonodarnému orgánu, ktorý ich musí prerokovať

Nepresné; má byť: *iniciatíva, práv. zákonodarná i.* podávanie zákonodarných návrhov členmi zákonodarného orgánu.

iniciatívny práv. i-e zákonodarné právo právo parlamentu navrhovať zákony

Tiež pomýlené; má byť; *iniciatívny, práv. i-e zákonodarné právo* právo člena parlamentu navrhovať zákony.

kógentný práv. nariaďujúci

Má byť *donucujúci* a nie nariaďujúci; pozri naše vymedzenie v SCS.

komanditista kapit. obch. spoločník komanditnej obchodnej spoločnosti, ktorý sa na zisku účastní len svojím vkladom

Komanditista sa svojím vkladom nezúčastňuje na zisku, ale na ručení za dlhy spoločnosti. Správne má byť: *komanditista, kapit. obch.* spoločník komanditnej obchodnej spoločnosti, ktorý za záväzky spoločnosti ručí len svojím vkladom, na rozdiel od vnútorného člena spoločnosti, tzv. komplementára, ktorý za tieto dlhy zodpovedá celým svojím majetkom.

komanditný kapit. obch. k-á spoločnosť, druh účastinnej obchodnej spoločnosti, ktorej úverová základňa je rozšírená ručením komanditistov.

Správne má byť: *komanditný, kapit. obch. k-á spoločnosť,* v ktorej sú okrem vnútorných členov, tzv. komplementárov (ručiacich za záväzky spoločnosti všetkým svojím majetkom) členmi ako vonkajší členovia aj komanditisti, ktorí za záväzky spoločnosti zodpovedajú len svojím vkladom.

komitát hist. župa, stolica v býv. Rakúsko-Uhorsku

Komitáty boli známe len v Uhorsku.

komposesorát práv. spoluvlastníctvo pôdy; spoluvlastníci pôdy ako právnická osoba

Komposesorát bol spoluvlastníkom šľachtickej pôdy, resp. v právnickú osobu združenou organizáciou vlastníkov takej pôdy. Porov. SCS a Luby, *Základy*, str. 57. Správne by sa malo povedať: *komposesorát, práv. hist.* spoluvlastníctvo šľachtickej pôdy; právnická osoba združujúca spoluvlastníkov šľachtickej pôdy.

konkubinát manželské spoluzitie bez sobáša

Presnejšie a výstižnejšie by sa malo povedať: mimomanželské spoluzitie muža a ženy manželským spôsobom.

konzul 1. úradne poverený zástupca záujmov nejakého štátu v cudzom štáte

V každom prípade treba dodať, že ide o zastupovanie obchodných a vôbec hospodárskych záujmov.

krycí k-ie meno, tajné meno, používané obyč. v nejakej ilegálnej organizácii

Krycie meno nie je tajné, naopak je verejné a tajným je pravé meno; jeho používanie je najrozšírenejšie vo forme autorského pseudonymu. Podľa našej mienky prichodilo by povedať: *krycí, k-ie meno* slúžiace na zakrytie pravého mena autora

kuralista hist. 2. majetnejší sedliak, ktorý za feudalizmu obrábal panskú pôdu

To nie je presné ani úplné, lebo častejšie sa vyskytovali kurialisti-šľachtici. Pozri Luby, *Dejiny*, 171 a SCS. Správne vysvetlenie tohto termínu by malo znieť: *kurialista, hist. 2. zeman-bezzemok*, ktorý okrem šľachtickej kúrie (domu) mal len nepatrný kus pozemku. a preto nemal poddaných, alebo len jedného-dvoch; 2. slobodný sedliak, ktorý panskú pôdu užíval mimo urbárskeho pomeru, na základe zmluvy, takže nebol poddaným.

legát² práv. 1. odkaz v záвете, aby dedič vydal určitej osobe vec al. aby jej vyplatil určitú sumu a pod.; poručenstvo

Slovo „poručenstvo“ treba vyškrtnúť; je to inštitúcia rodinnoprávna a nie dedičskoprávna; nemá nič spoločné s poručením vecí alebo sumy v záвете.

lehota 2. zastar. výsada: stavovská 1.

Nie je jasné, čo to má byť; nijakú stavovskú lehotu nepoznáme. Lehoty boli výsadné obce založené kolonizáciou na lesnej alebo poľnohospodársky neobrábanej pôde (pozri Luby, *Dejiny*, str. 182). Správne vymedzenie by malo znieť: *lehota, 2. hist. osada založená kolonizáciou na neosídlennej pôde, obyvatelia ktorej boli do určitej lehoty, prípadne navždy oslobodení od určitých urbárskych povinností.*

léno str. za feudalizmu pozemky, majetok, právo dané lénnikovi do užívania, požičané vazalovi, pričom ich držiteľovi patrilo právo dedičného užívania, feudum

Treba použiť vymedzenie, ktoré sme uviedli pri hesle *feudum*.

lešť predstierané, vedome neúprimné, podvodné konanie al. reč, cieľom ktorej je oklamať niekoho; vedomá nepravda, klam, úskok, podvod, prefikanosť, úskočnosť

Namiesto hromadenia významove odlišných slov malo by sa podľa nášho názoru povedať: *lešť*, klam, klamanie, vedomé uvádzanie iného do omylu.

licitovať verejne predávať al. kupovať na dražbe

Licitovať neznamená predávať, ale len kupovať a neznamená nevyhnutne verejné kupovanie, pretože dražba môže byť aj súkromná. Správne je vymedzený obsah slova *dražiť*, a preto najsprávnejšie by bolo odkázať na toto slovo.

likvidácia exekučná 1. nútené súdne konanie oproti dlžníkovi

Tým sa nič nehovorí. Pozri naše vymedzenie v SCS. Malo by sa povedať: *likvidácia, exekučná 1.* nútené súdne konanie proti dlžníkovi, ktorý má viacerých veriteľov, smerujúce k uspokojeniu ich pohľadávok na základe speňazenia dlžníkovho majetku.

majiteľ kto niečo vlastní, vlastník niečoho

Stotožnenie majiteľa a vlastníka je nesprávne, lebo majiteľom je aj osoba, ktorá má iné majetkové právo ako vlastnícke, napr. majiteľ bytu

najatého v cudzom dome. Porov. L u b y, *Prevenca I*, str. 162 n. Prichodilo by upraviť takto: *majiteľ*, kto má určitý majetok.

majiteľ fin. zastar. akcie, zmenky, papiere na majiteľa, ktorých majiteľom nie je určitá osoba, ale ich držiteľ

Predovšetkým neobstojí, že ide o zastaraný termín, lebo sa používa aj v našom zmenkovom práve, aj v práve iných cenných papierov; okrem toho sa nepresne hovorí, že ich majiteľom nie je určitá osoba. Porov. heslá *au nom* a *au porteur* v SCS. Odporúčame upraviť takto: *majiteľ*, cenné papiere na majiteľa, ktoré neznejú na meno určitej osoby, ale na majiteľa, na držiteľa, na podateľa.

majorát hist. práv. 1 za feudalizmu spôsob dedenia, pri ktorom má právo na presne určený podiel dedičstva člen najstaršej vetvy rodu, staršinstvo (op. *minorát*);

Majorát bol druh fideikomisu, zverenstva, a to treba zdôrazniť. Pozri naše vymedzenie majorátu pod heslom *fideikomis* v SCS. Odporúčame formulovať takto: *majorát* 1. druh fideikomisu, zverenstva, pri ktorom majetok dedil člen najstaršej vetvy rodu, staršinstvo (op. *minorát*).

maloletý práv. ktorý nedosiahol vek dospelosti, nedospelý (op. *plnoletý*)

Veľmi nesprávne sa stotožňuje *maloletý* a *nedospelý*. Nedospelosť je otázka fyzickej vyvinutosti (správne heslo *dospelý* aj *nedospelý*), naproti tomu *maloletosť* je otázkou dosiahnutia právom ustanovenej vekovej hranice, teda právnej spôsobilosti.

Správne má byť: *maloletý, práv.* kto nedosiahol vek 18 rokov a nenaobdudol plnoletosť ani sobášom (op. *plnoletý*).

maloletý; maloletosť práv. vek nedospelosti, detský vek, detstvo

Ešte nesprávnejšie vymedzenie ako v predchádzajúcom prípade, lebo tu sa *maloletosť* nestotožňuje len s nedospelosťou, ale dokonca aj s detstvom. Správne má byť: *maloletý; maloletosť, práv.* vek človeka pred dosiahnutím 18 rokov alebo pred sobášom uzavretým pred dosiahnutím 18. roku (op. *plnoletosť*).

manželský zastar. práv. *m-é právo* súhrn predpisov o manželstve; *m-á zmluva, m. zväzok; arch. stav. m.* manželstvo

Nemožno súhlasiť s tým, že by manželské právo bolo „zastarané“; naproti tomu v našom práve nie je známa „manželská zmluva“; domnievame sa, že stav manželský nie je archaický, ale nanajvýš zastaraný termín. Podľa toho prichodilo by škrtnúť, resp. upraviť epitetá *zastaraný* a *archaický*.

manželskoprávny práv. zastar. týkajúci sa manželského práva

Tu platí to isté ako v predchádzajúcom prípade.

meno 1, slovné označenie osoby alebo veci, pomenovanie, názov, *osobné, krstné m.; rodové, otcovské m.* priezvisko; *rodné m.* a) meno (osobné);

b) otcovské priezvisko ľudí, ktorí si zmenili meno; *básnické m.* pseudonym; *krycie m.* nepravé (napr. u špióna);

To je nejasné alebo nesprávne, lebo sa berie do ohľadu zastaraná buržoázna úprava mena. Podľa našej mienky mal by sa tento text upraviť takto: *meno*, 1. slovné označenie osoby alebo veci, pomenovanie, názov; *osobné, krstné m.* ktoré odlišuje príslušníkov tejže rodiny; *rodinné, rodové m.* priezvisko, ktoré vyjadruje príslušnosť osoby k určitej rodine a nadobúda sa narodením ako otcovské alebo materinské rodinné meno, alebo sa nadobúda sobášom, prípadne zmenou mena; *dievčenské m.* u vydatých žien ich pôvodné rodinné meno; *chlapčenské m.* u ženatých mužov ich pôvodné rodinné meno, ak pri sobáši prijali meno manželky; *básnické m.* krycie meno; *krycie m.* pseudonym na zakrytie pravého mena;

minorát hist. práv. 1. za feudalizmu spôsob dedenia, podľa ktorého sa stáva dedičom najmladší potomok (op. *majorát*);

Zverenský majetok v tomto prípade nededil najmladší potomok, ale príslušník najmladšej vetvy rodu; dedenie najmladšieho potomka nazývalo sa ultimogenitúrou. Pozri náš výklad pod heslom *fideikomis* v SCS. Preto správne má byť: *minorát*, 1. druh fideikomisu, zverenstva, pri ktorom majetok dedil člen najmladšej vetvy rodu (op. *majorát*);

mľčky práv. m. obnoviť zmluvu bez výslovného vyjadrenia súhlasu

Mľčky možno nielen obnoviť zmluvu, ale možno uzavrieť väčšinu zmlúv, ba aj väčšinu právnych úkonov vôbec. Preto odporúčame takúto formuláciu: *mľčky, práv. m.* urobiť právny úkon, uzavrieť zmluvu bez výslovného prejavu vôle.

monarchia despotická forma vlády

Nesprávne sa stotožňuje monarchia a despocia, pretože konštitučná monarchia nie je despociou. Nesprávne aj v SCS. Slová „despotická forma vlády“ treba vynechať.

movitosť práv. movitý majetok

To je tautologické, nič nehovoriace vymedzenie. Správne má byť: *movitosť, práv.* hnutelnosť, všetky veci okrem pozemkov a trvalých stavieb.

movitý ktorý sa dá premiestovať z miesta na miesto, hnutelný (o majetku)

Mal by sa rozlišovať všeobecný a právny zmysel tohto slova, lebo tak ho rozlišuje aj platná právna úprava. Prichodilo by teda na základe tejto úpravy rozoznávať: *movitý* 1. ktorý sa dá premiestňovať z miesta na miesto, hnutelný; 2. *práv.* ktorý nie je pozemkom ani trvalou stavbou: *m. majetok, m-á vec, m-é príslušenstvo, m-á pozostalosť*

municiplum hist. 1. v Uhorsku niektoré mestá a tzv. slobodné obvody so samosprávou a s právom upravovať svoje vnútorné veci štatútom

Nespomínajú sa župy, stolice, ktoré boli najpočetnejšími a najvýznam-

nejšími municípmi. Pozri SCS. Preto výklad treba doplniť tak, aby sa na prvom mieste uvádzali župy (stolice).

náhradné práv. náhrada pri zrušení zmluvy

Aj v PTS sa uvádza *náhradně, storno*. Nepamätáme sa, odkiaľ bolo prevzaté, v každom prípade to musel byť ojedinelý starší prameň, pravdepodobne literárny. Do terajšej slovnej zásoby slovenčiny podľa našej mienky nepatrí. Používa sa (aj v ľudovej reči) *odstupně, storno*. Odporúčame termín *náhradně* škrtnúť, prípadne označiť ako zastaraný, resp. knižný.

nájom 1. požičanie niečoho na určitý čas za dohodnutú odmenu

Stotožnenie nájmu a požičania je vecne nesprávne, hoci zodpovedá bežnému (pravda, nesprávnemu) jazykovému úzu (napr. hovorí sa o požičiavaní lodiek, áut, kostýmov atď., i keď ide o nájom týchto vecí, lebo sa prenechávajú odplatne). Porov. naše výklady v *Učebnici II*, str. 134 n. Treba preto opraviť takto: **nájom** 1. dočasné prenechanie užívania alebo branie úžitkov vecí za odplatu

nárok 1. oprávnenie, právo

Nárok je viac ako oprávnenie a právo. Porov. Luby, *Občiansko-právny nárok*, str. 3 n. Preto treba povedať: *nárok, práv.* 1. žalovateľnosť a iná súdna uplatniteľnosť oprávnenia, práva

nárokovat si, *zastar.* i **nárokovat**, uplatňovať nárok, požadovať, vyžadovať

Podľa našej mienky *nárokovat* (nezvratné) nie je zastarané. Bolo by primerané, keby sa povedalo: *nárokovat, práv.* uplatňovať nárok, žalovať alebo inak uplatniť právo na súde, na arbitráži; *nárokovat si* požadovať, vyžadovať

nehnutelný 1. *práv.* ktorý sa pre svoju prirodzenú povahu nedá prenášať, premiestňovať (napr. pozemky, budovy ap.)

Nepresné, lebo podľa platného práva dočasné stavby, i keď sa nedajú premiestňovať, resp. prenášať, sú hnutelnými vecami. Porov. pri hesle *movitý*. Tak ako tam, aj tu by bolo správne rozoznávať: *nehnutelný* 1. ktorý sa nedá prenášať, premiestňovať; 2. *práv.* ktorý je pozemkom alebo trvalou stavbou

nemovitý *zastar.* **nehnutelný**; nemovitost *zastar.* **nehnutelnost**

Predovšetkým nie je jasné, prečo sa *nemovitý* a *nemovitost* dávajú na index zastaraných slov, keď to tak nie je aj so slovami *movitý* a *movitost*. Nejde o zastarané slová, ale o používané bohemizmy. Ďalej treba obsah týchto slov vymedziť tak, aby korešpondoval s formuláciou použitou pri slove *movitý* a *movitost*, pravda so zreteľom na to, čo sme povedali pri hesle *nehnutelný*.

neporušiteľný ktorý sa nedá, nemôže porušiť: *n. zákon*

Taký zákon neexistuje a o takom zákone sa nehovorí, iba ak v poézii (metaforicky); to by sa tu azda malo vyjadriť výslovne.

nepremlčateľný práv. *n-é právo* ktoré nezaniká uplynutím istej doby
Presnejšie by sa malo povedať: **nepremlčateľný práv.** *n-é právo*, pri ktorom nárok nezaniká premlčaním, nevykonávaním práva v určitej stanovenej dobe.

neúčinný práv. neplatný, bez právnych následkov;
Neúčinný a neplatný nie sú synonymá, preto slovo **neplatný** treba škrtnúť.

nezavinený spôsobený bez vlastnej viny, neúmyselný
Treba škrtnúť slovo **neúmyselný**, lebo **neúmyselný** môže byť zavinený, a to nedbanlivosťou.

obmyseľný práv. zastar. **nestatočný**; obmyseľne, **správ.** **nestatočne**; obmyselnosť, **správ.** **statočnosť**

Nemožno súhlasiť s tvrdením, že slovo **obmyseľný** je zastarané; ani zhodné stanovisko v PTS nie je správne. **Obmysel** je druh zlého úmyslu vyznačujúci sa zámerom spôsobiť škodu a počíta s ním § 333 ods. 2 **Občianskeho zákonníka**. Porov. L u b y, **Prevencia**, str. 335, 516 a 522, kde je podrobne vyložená jeho podstata a funkcia. **Obmysel** nie je nestatočnosťou, ale prípadom zavinenia. Vzhľadom na to navrhujeme: **obmysel práv.** druh zlého úmyslu vyznačujúci sa zámerom spôsobiť ujmu.

oceniť 1. určiť, stanoviť cenu, hodnotu niečoho

Presnejšie by bolo: určiť, stanoviť cenu, hodnotu niečoho v peniazoch.

odstupné práv. peňažná čiastka, odmena vyplatená tomu, kto sa dobrovoľne zriekne niečoho

Správne vymedzenie odstupného sme uviedli pod heslom **storno** v SCS. Odstupné treba charakterizovať takto: **odstupné, práv.** peňažná suma, ktorú platí ten, kto si vyhradil právo odstúpiť od zmluvy, ak od zmluvy odstúpi.

odúmrť práv. majetok, ktorý zomrelý v závete nikomu neporučil, nezanechal

Nesprávne, pretože o **odúmrť** ide aj vtedy, ak zomrelý majetok niekomu poručil, ale dotýčny poručiťela neprežil a niet zákonných dedičov ani iných závetných dedičov, alebo ak dotýčny nie je spôsobilý dediť a niet iných dedičov. Správne povieme: **odúmrť práv.** majetok, ktorý smrťou poručiťela nenadobudne nijaký zákonný ani testamentárny dedič a ktorý preto pripadne štátu. Porov. § 513 **Občianskeho zákonníka**.

okres 1. politicko-administratívna jednotka verejnej správy v štáte združujúca pod svojou správou okolité obce al. vo veľkom meste určitú časť mesta;

Správnejšie by bolo: **okres 1.** politicko-administratívna územne vymedzená jednotka ľudovej správy.

okrsok presne ohraničený obvod, okruh (verejnej správy)

Správnejšie by bolo: **okrsok** časť okresu alebo obce vymedzená územne ako jednotka ľudovej správy alebo jej odvetvia

onerózný kniž. spojený s povinnosťou, ťarchou, obťažný: *o-a úloha práv. o-e odcudzenie zatažené bremenom*

Predovšetkým odcudzenie nie je onerózne, ale onerózne môže byť scudzenie. Ďalej onerózný môže byť každý úkon (alebo skoro každý), nielen scudzenie. Navrhujeme prevziať naše vymedzenie uvedené v SCS; teda: **onerózný** spojený s povinnosťou, ťarchou, bremenom: *o. úkon* ktorý je spojený s povinnosťou zaplatiť odmenu, odplatu alebo plniť niečo iné.

orgán 2. výkonný úrad al. výkonný úradník verejnej správy

Pomenovanie „verejná správa“ treba nahradiť pomenovaním ľudová správa.

*

Nepochybujeme o tom, že na tieto pripomienky budú brať autori Slovníka zreteľ a že z nich použijú všetko, čo si podľa ich náhľadu zaslúži pozornosť a čo sa má v záujme neustáleho zlepšovania diela použiť. Domnievame sa, že tieto pripomienky možno v zovšeobecnenej podobe s úžitkom použiť už pri definitívnej redakcii tretieho zväzku Slovníka.

Napokon by sme chceli upozorniť ešte na jeden moment: k rastu politickej uvedomelosti občanov a k ich príprave pre ďalšiu etapu spoločenského vývinu patrí šírenie znalosti práva, do služieb ktorého treba postaviť každý vhodný prostriedok. Takým prostriedkom je nepochybne predovšetkým tento Slovník, ktorý sa dostane všade — do domácností, do škôl, do tovární a do úradov. Práve preto môže Slovník vykonať veľmi mnoho pre zovšeobecnenie znalosti právnych princípov a inštitúcií, základných právnych pojmov a právnej terminológie. Vzhľadom na to sme za to, aby sa kritérium odbornosti terminov neaplikovalo nejak úzko-prso. Šírenie znalosti práva a upevňovania právneho vedomia je jednou z najpoprednejších úloh súčasnej kultúrnej politiky.

*

V texte odkazujeme na literatúru, a to väčšinou na vlastné práce, aby sme nemuseli in extenso citovať vymedzenia termínov, na ktoré odporúčame brať zreteľ. Cituje sa táto literatúra: *Právnický terminologický slovník*, Bratislava 1952; *Slovník cudzích slov*, Bratislava 1952; Š. Luby, *Slovenská právnická terminológia — vývin, stav, výhľady*, Právnické štúdie IV, 1953, 167 n.; Š. Luby, *Niektoré aktuálne otázky občianskoprávnej terminológie*, Právny obzor 1959, 209 n.; Š. Luby, *Československý občiansky zákonník a slovenské súkromné právo*, Bratislava 1947 (obsahuje výsledky prác dovtedajších terminologických komisií); Š. Luby, *Občianskoprávny nárok*, Právnické štúdie 1958, 3 n.; Š. Luby, *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, Bratislava 1946; Š. Luby, *Základy všeobecného súkromného práva*, Bratislava 1947; Š. Luby, *Slovenské všeobecné súkromné právo I*, Bratislava 1941; Š. Luby, *Prevencia a zodpovednosť I-II*, Bratislava 1958; *Učebnica občianskeho a rodinného práva I-II*, Bratislava 1956.

VELKÝ RUSKO-SLOVENSKÝ LEKÁRSKÝ SLOVNÍK

Vydavatelstvo SAV, Bratislava 1959, str. 784, viaz. Kės 70,50.

„Nevyhnutelnost vydání překladového lékařského slovníku z ruštiny se pocitovala už dávno,“ stojí v úvodu k Velkému rusko-slovenskému lékařskému slovníku.

Do jeho vydání existovaly jen malé lékařské překladové slovníky v češtině a slovenštině, např. *Rusko-slovenský lékařský slovník* T. Haburčáka a rusko-české slovníčky inž. O. Hejka ke Kabanovově *Učebnici anatomie a fyziologie člověka* a k *Ruské textové cvičebnici*. Tyto slovníky nevyhovovaly již zvýšeným požadavkům moderní lexikografie a nemohly plnit svůj úkol: nedávaly pracovníkům ve zdravotnictví, příp. i veterinářství možnost sledovat s jejich pomocí úspěchy sovětské lékařské vědy. Jejich slovní zásoba sama o sobě je omezená, nejsou zachyceny nové výrazy, které se objevily s novými odvětvími, metodami a pod.

Vydání *Velkého rusko-slovenského lékařského slovníka* (dále jen VRSLs) bylo tedy uvítáno širokou lékařskou veřejností, protože odstraňuje nedostatky v tomto oboru. Představuje dosud jedinou pomůcku pro překlady z ruštiny pro slovenské i české lékaře a pracovníky. VRSLs, vydaný z iniciativy a pod vedením Katedry ruského jazyka UK — fakultního odd. při Lékařské fakultě v Košicích, je zpracován kolektivem jmenované katedry, lékaři a pracovníky lékařské a veterinářské fakulty a KÚNZ v Košicích a Prešově. Slovník je určen nejen odborníkům, ale jak sami autoři uvádějí, i široké lékařské veřejnosti a obsahuje asi 65 000 hesel ze 42 lékařských a s nimi souvisejících oborů. Mimo základní termíny zahrnuje i některá slova obecní slovní zásoby, která se v lékařské literatuře vyskytují, nebo mají při použití v medicíně jiný význam.

Seznam použité literatury ukazuje na velmi širokou excerpci, takže autoři měli možnost vážit výběr slov, která do slovníku pojali.

Srovnáme-li tento slovník s dosavadními odbornými slovníky (i jiných oborů), vidíme celou řadu kladů. Jednou z předností je, že celá ruská část je přízvukována a nepravidelnosti v přízvuku jsou uváděny přímo u hesla. Dalším kladem je, že podstatná jména a slovesa v hesle jsou opatřena základním gramatickým aparátem. Přímo za slovem jsou uvedeny i nepravidelné tvary, takže čtenář, podobně jako u přízvuku, není odkazován na zvláštní tabulky a na místě se přesvědčí o správném tvaru. Dosavadní velké odborné překladové slovníky tuto stránku opomíjely.

U termínů pozorujeme snahu stavět co nejvíce latinských ekvivalentů, které přibližují odborníkům překlad tam, kde je pro ně latinské znění běžnější. Pro lepší vymezení použití slova se autoři rozhodli používat zkratk za termíny, nečiní to však ve všech případech a čtenáře o způsobu svého postupu neinformují.

U chemických sloučenin uvádějí latinský název a vzorec, ne však důsledně (jak vidíme např. u hesla кислота, kde je více příkladů s opomenutým vzorcem nebo latinským názvem).

Stavbě hesla je v VRSLs věnována také větší péče než ve většině dosavadních odborných slovníků. Homonyma jsou zpracována jako samostatná hesla a jsou označena indexem. Je uváděno více synonym a významy jsou bohatěji rozlišeny. U nejběžnějších termínů najdeme v hesle i ruská synonyma (аборт — выкидыш, мускул — мышца a naopak). Řada dalších je opomenuta, např. u slov: антимоний (сурьма), анус (задний проход), губной (лабиальный), перитонит (воспаление брюшины) a mn. j.

Víceslovné termíny je třeba hledat vždy pod prvním slovem spojení, je-li jím substantivum. Je-li jím jiný slovní druh, např. adjektivum, najdeme je jen v exemplifikaci příslušného substantiva. Ve spojení substantiva s vlastním jménem v postavení neshodného přívlastku bývá někdy jméno na svém abecedním místě uvedeno, jindy ne. Рабкин — jen pod таблица, Анри — реакция, Богомольцев — теория) a j. V jiných spojeních je druhá část na svém abecedním místě uvedena.

Hnízdování však není důsledné, autoři pravděpodobně do slovníku pojali jen ta slova, se kterými se přímo v literatuře setkali (jak je tomu patrně u substantiv); jindy i toto hledisko omezili (u sloves a adjektiv). Tak se setkáváme s případy, kdy je uvedeno substantivum: находчивость, нефрит, непригодность, ale adjektivum nenajdeme. Jindy naopak: доброкачественный, нежный najdeme, substantiva však ne.

U sloves je tomu také tak: ke zvratnému naznačovat se nenajdeme infinitiv nezvratného slovesa, k jiným naopak. Nejsou uvedena slovesa курить, настраивать, наступать — наступить, ханодить, начать — начинать, ačkoliv se tu setkáváme se substantivem a adjektivem: курительный, курильщик; настроение, настроенность; наступление; нахождение; начало.

K řadě hesel s kmenem муж- (мужичка, мужеподобный) není uveden základní tvar муж.

Přesto jsou substantivní hesla zpracována s největší péčí, i když i zde lze zjistit podobná nedopatření jako u stavby hesel ostatních slovních druhů. Tato hesla se snaží co nejdříve zachytit všechny významy, a to většinou již v charakteristice hesla. Nejsou však ojedinělé ani případy, kdy hledaný význam najdeme až v exemplifikaci: u яблоко — *bulva*, u травма — *poškození*, u течение — *proud (slz, krve)* a j. Jen zřídka je některý z důležitých významů opomenut: ткань jako *tkanina, látka*, состояние jako *skupenství*.

Hesla substantiv a adjektiv však nejsou vždy zpracována jednotně, i když mají úplně shodný význam, jako např. неустойчивый — неустойчивость, нестойкий — нестойкость. Proti čtyřem ekvivalentům неустойчивость jsou u adjektiva jen tři, krují se však jen dva. Podobně тучность — *tučnota; plodnost, úrodnost*; тучный — 1. *tučný*, 2. *tukovitý*.

Otázka uvádění obecného významu nebyla autory slovníku vyřešena. Proti heslům, kde je uváděn jen úzce odborný význam, stojí taková, v nichž je bohatě zpracován i obecný význam, např. тяга — 1. *tah (v komíně)*, 2. *potah*, 3. *pohon*, 4. *tůžba, túha, snaha*.

Právě tak jako u sloves, i u substantiv postrádáme vazby: уход (за), лекарство (от), дыхание (через) a j. Někdy je vazba zřejmá z následujících příkladů: интерес к ..., защита от ...; častěji exemplifikace chybí. Exemplifikace substantiv je určována vyexcerpovaným materiálem, čímž často vzniká nepoměr mezi rozsahem jednotlivých hesel, takže zatím co na jedné straně najdeme řadu volných spojení stejného typu (недостаточность: н. аортальных клапанов, н. венных клапанов, н. клапанов легочной артерии, tak důležitá spojení, jako низ живота, nebo substantiva мочегонное, жаропонижающее a pod. hledáme marně.

Jeden z nedostatků stavby hesel, jak substantiv, tak i ostatních druhů slov, vidíme v tom, že u významů nejsou uváděna vysvětlující slova nebo synonyma, ani jinak není přesně ohraničen význam, takže není jasný přesný okruh použití, což uživatele nechává často na pochybách. Např. slovo точка — *bod (punctum)* by bylo možné upřesnit: *tečka (za větou)*; *fyz. bod (varu)*. Podobně треск — 1. *třeskot, praskot, hřmot: praskání (dřeva)*; *krepi-tace, chřestění, šelest (pergamenový)*, 2. *třesk, rachot (výstřelů)*.

Substantiva verbale jsou zpracována méně odpovědně. Např. pokud jde o vid, tam, kde jsou používány oba, nejsou vždy obě formy uvedeny. Také významová stránka by mohla být často doplněna, např. k направление — 1. *směr*, 2. *poukázka, cestovní rozkaz: 1. zaměřování, zamíření (mikroskopu na preparát); soustředování, soustředění, obrácení, obrácení (pozornosti na co); 2. posílání, posláni, vysílání, vyslání (nemocných k lékaři); odesílání, odesláni (materiálu do laboratoře); odkazování, odkázání (k lékaři); 3. usměrňování, usměrnění, řízení, dirigování (práci); 4. směr; 5. poukaz na léčbu (do lázni); umístěnka (absolventů)*.

Přídavná jména a slovesa jsou heslována méně pečlivě. Jak jsme již podotkli, jednotlivé členy slovního spojení, je-li heslem, jsou uvedena jen pod prvním substantivem nebo v exemplifikaci, není-li tímto prvním členem spojení substantivum. Tedy i taková spojení, jako грудной ребенок, грудная клетка, спинной мозг najdeme jen v příkladech substantiv, zatím co u adjektiv je: грудной — 1. *prsný*, 2. *hrudníkový*. Спинной — *spinální, chrbtový*. Atributivní člen takovýchto spojení je uveden na svém abecedním místě v případě, že má terminologický charakter, a to i tehdy, je-li to např. první část složeného názvu chemických sloučenin, např. мочекислый, сернокислый, сернистокислый, která je nepřeložitelná a samostatně se nevyskytuje, takže autoři patrně udávají překlad podle vlastního uvážení. Jinde se tímto pravidlem neřídí (хлористый, гликоновый nejsou uvedena jako částí spojení pod hesly грутъ, кислота).

Nemá-li adjektivum terminologický charakter, pak se neuvádí. Např. hledáme-li jednotlivá přídavná jména z exemplifikace hesla аборт: запрещенный a., лихорадочный a., незаконный a., najdeme jen лихорадочный. Všeobecně jsou tedy adjektiva jako hesla uváděna izolovaně. V závorce bývá příklad použití v kontextu, často jde však o volné spojení.

U mnohovýznamových adjektiv by bylo třeba vysvětlující slovo u každého významu, jak to např. nacházíme u кровавистый (выделение *krvavý*; цвет) *podobný krvi*, ale postrádáme je u takových jako естественный, крупный a pod. Nesprávně nebo neúplně jsou zpracována vysvětlující slova např. u hesla тихий (бред) — 1. *tichý*, 2. *pomalý*; *volný*, takže vedou čitatele k nesprávné domněnce, že se oba významy mohou vztahovat ke slovu, uvedenému v závorce. Stejná chyba je v hesle толстый (кишка) *hrubý*, *tučný*, *tlustý*; dále тонический a j.

Z adjektiv s obecným významem, která odborný text bohatě doprovázejí některá uváděna jsou (неопределенный, непрямо́й, несвойственный, неутомимый), jiná, stejně často se vyskytující, ne: (неплотный, неловкий, находчивый atd). U uvedených adjektiv nebývají vyjmenovány všechny významy. Např. u неопределенный — *neurčitý* se v odborné literatuře setkáváme i s významem *neurčený*, *nedefinovaný* (etologie), *nejasný* (strach), *nejistý* (situace). U неповрежденный — *nepoškozený* bychom mohli doplnit i *neporušený*, *nezasažený*, *neporaněný*. Podobně u jiných.

Jako samostatná hesla uvádí někdy VRSLs zpřídavnělé přechodníky a přídavná jména slovesná, a i když nejsou adjektivy, jejich základní infinitivní slovesný tvar nenajdeme. Tak je tomu např. u hesel оканчивающийся, задерживающийся, закрытый, завшивленный, дующий, опадающий, отгнавший, отпугивающий a j. Jinde jsou uvedeny oba tvary: подрастать — подрастающий a j. Na jiném místě není přičesť zpracováno, přestože má již samostatný význam adjektiva nebo substantiva, např. анестезирующее.

U sloves jsou zpracovány oba vidy vedle sebe pod oběma formami na abecedním místě (худеть dok., похудеть; похудеть нед., худеть). Jsou však případy, kdy tato správná zásada není dodržována: k тренировать nenajdeme na abecedním místě натренировать, podobně najdeme jen нарушать, нанести, нарушить, наносит не.

Zpracování hesla není u obou vidů stejné, např. u sloves захватить — захватывать, умереть — умирать, зажать (3 významy) — зажимать (1) a pod. Srovnejme pro názornost zpracování sloves взвесить — взвешивать: взвесить — 1. *vzážit*, 2. *uvážít*, *vziat do úvahy*, *rozvážít*; взвешивать — 1. *vážít*, 2. *uvážít*, *vziat do úvahy* (tedy druhý význam se kryje bez ohledu na rozdílnost vidů).

Co do významové stránky, jsou slovesa zpracována chuději než ostatní druhy slov. Nejsou uváděny významy, které se v odborné literatuře vyskytují, např. u slovesa давать — *dívat*, *poskytovat*, дать — *dat*; *poskytnút*

V exemplifikaci je dále uveden oslabený význam tohoto slovesa ve spojení д. рецидивы, д. метастазы. Opomenut je význam: *dávati, podávati (lék)*, 2. *uváděti (jako příklad)*, 3. s inf. často se záporom *nechávati, nenechávati, dávati, nedávati (spát)*, 4. *způsobovati, působiti (bolesti), vyvolávati (záněty), vytvářeti (bolestivé útvary)*, 5. s podst. jménem jako součást spojení, které se překládá často pouhým slovesem: давать исход — *končiti*.

I slovesa, u nichž VRSLs uvádí několik významů, např. умирать — *zomierat, umierat, odumierat, hynút*, by vyžadovala odlišení významu. U slovesných hesel postrádáme také synonyma: надувать — *nadával, nafukovat, opúchat* je možné doplnit: 1. *nafukovat, pumpovať (mič)*, 2. *na-fukovat, nadouvat (tváře)*; *opuchat*. Podobně: накладывать — 1. *dávat, prikladat (obvaz)*, 2. *nakladat, ukladat (pokutu)* by bylo možno rozšířit: 1. *nanáseti (lak)*; *klásti, pokládati na sebe (polštáře), připevňovati (svorku)*, 2. *zakládáti (pištěl)*, 3. *vtiskovati pečeť (pochyb, utrpení), zanechávati stopy (pochyb, utrpení)*, 4. ve spojení s četnými podst. jmény: накладывать карантин — *uvalovat karanténu*, накладывать ответственность — *uvalovat odpovědnost*.

Exemplifikace a vysvětlující slova u sloves s několika významy ve většině případů nebývá, což pokládáme za nedostatek, protože bez příkladu pouhý samostatně uvedený význam je nepoužitelný. Např. u hesla латекать — *natekat* není jasné, zda natéká voda či končatina. Také heslo предупредить — *предупреждать* má uvedeny 4 významy bez vysvětlujících slov.

Výběr sloves, jak už jsme konstatovali jinde, se řídí excerpací. Proto nejsou uvedena v odborné literatuře tak běžná slovesa jako войти — *входить*, состоять из, содержать что, принадлежать к, относиться к, находиться, двигать. U slovesа оказывать je heslováno оказывать помощь (zřejmě jako termín), ale heslem je i neterminologické spojení оказывать влияние, takže hranici výběru je těžko zjistit. Samostatnými hesly jsou i imperativy дай, покрой, раствори, ačkoliv jsou uvedeny v příkladech pod infinitivními hesly.

Vazba u sloves není uváděna. Někdy je zřejmá z následujících příkladů, jako: болеть — у меня болят зубы. Bylo by ji však třeba doplnit i u takových sloves jako наступать на что, зависеть от, применять что, пользоваться чем.

Slovesa nejsou uváděna v exemplifikaci ani na svém abecedním místě u substantivního hesla v příkladech jako: принимать роды, делать укол, температура повышается, понижается. Protože takřka tvoří vazbu se substantivem, nelze ze slovenštiny správnou vazbu uhodnout a byla by u substantiv i sloves nutná.

Do stavby hesla nepřívznivě zasáhla i ta okolnost, že VRSLs nezachovává jednotu pravopisu, zavedenou v r. 1956. Obvykle uvádí obě varianty pravopisu, někdy však jen jednu jako jediné správnou, např. u slova миелит, které je jednou uváděno s e a po druhé s э. Tím se stává, že stejný termín je heslován na dvou místech, exemplifikace se částečně kryje nebo doplňuje a zpracování obou hesel je odlišné. Chce-li tedy čtenář znát celé heslo se všemi příklady, je třeba, aby si přečetl obě hesla (aniž ho slovník na to

upozorňuje). Tak je tomu např. u hesla желоб — жолоб str. 192 a 197 nebo диета — диэта str. 173 a 177.

Jako hesla jsou uváděna ojedinele i slova hovorová a lidová, nejsou však jako taková označena.

Formální chyby se týkají:

1. Gramatické charakteristiky: трепан, -ы m, горлышко, -а m a.j.

U slov, která mají oba rody, je uveden jen jeden: заика, -и m, убийца, -ы m.

Nejednotnost pozorujeme i ve druhém pádě slov typu пучок, -чка m, желудок, -а m.

2. Chyby v abecedním pořádku:

амения	ацинус	блефаробленнорея	взбалтывать
аменория	ацетилен	блефароклоус	взбалтываемый
		блефаробласт	взбалтывание
оморрой	гнездо	изотермия	
оморроидальный,	гнездиться	изотермический	
	гнездный		

a.j.

3. Chyby v korektuře:

nesprávně

гигантический
вертлужный
западение
бальзаминный
бледно-ватый
патогенная (бакт.)

справně

гигантский,
вертлужный
западание
бальзаминный
бледноватый
патогенная

Sloveso втянуть je bez překladu, slovo загоряющий neexistuje. Мочеточник má nesprávný překlad: *мочоводный (ureter)*.

4. Chyby v přízvuku:

Nespr.:

марганца
отстающий
перечная мята
бактериофагия
балнеолог
бесчерепные
блокада пучка Гиса
ведение
гипофиз

— spr.:

марганца
отстающий
перечная мята
бактериофагия
балнеолог
бесчерепные
блокада пучка Гиса
ведение
гипофиз

V závěru můžeme konstatovat: VRSLS znamená obrat ve vydávání odborných slovníků. Ve srovnání s dosavadními odbornými slovníky, které měly jen holé ruské slovo a holý český překlad, později s přízvukem, věnuje slovenský slovník pozornost gramatickému aparátu, exemplifikaci, stavbě

hesla, sémantickým významům slova a zamýšlí se i nad obecnými slovy, doprovázejícími lékařský text. V budoucnu se budou odborné slovníky ubírat právě touto cestou, která pro uživatele znamená maximální ulehčení práce.

V. Mlázovská — K. Knotková

VELKÝ RUSKO-SLOVENSKÝ LEKÁRSKÝ SLOVNÍK

(Dodatek k recenzím)

Zpracovat větší odborný překladový slovník je zajisté věcí velmi obtížnou a zpravidla se nepodaří vyvarovat se zcela drobných chyb a nedopatření. To se projevilo také při zpracování *Velkého rusko-slovenského lékařského slovníka*. Byly o něm uveřejněny již dvě recenze, které jej zhodnotily po stránce jazykové správnosti a po stránce správnosti překladových ekvivalentů.*

K druhé recenzi je třeba poznamenat, že některé výtky v ní uvedené nejsou opodstatněné: odborné lékařské termíny *глазное яблоко* a *непрерывный шов* jsou ve slovníku uvedeny; slova *бледнота* a *выя* se uvádějí ve výkladových ruských slovnících a nebyly vytvořeny autory slovníku.

Některým otázkám rázu čistě lexikografického v obou recenzích nebyla však věnována náležitá pozornost.

Jde především o otázku výběru slov a termínů. Výběr slov a termínů je to, poněkud nesystematický. Ve slovníku se uvádějí názvy různých stromů, rostlin, zvířat a jiných předmětů, které nemají žádný nebo velmi vzdálený vztah k lékařství nebo zvěrolékařství. Uvádějí se zde celé odstavce takových názvů (*лес, лунь, опёнок, пшеница* a j.) a také je dnotlivá slova (*дубина, топор, фонема, фонтан* a j.).

Určitou zvláštností *Velkého rusko-slovenského lékařského slovníka* je to, že vedle odborných termínů se v něm v hojném počtu uvádějí také cizí jména věhlasných lékařů, vědeckých badatelů, a to kvůli obtížné transkripci. Transkripce cizích osobních jmen z ruštiny do slovenštiny (a naopak) je sice věcí velmi obtížnou, ale v tomto případě je třeba mít na zřeteli, že zmíněný slovník je terminologickým překladovým slovníkem, působí v něm tudíž rušivě, když vedle překladů cizích odborných termínů nacházíme samotná cizí jména, a to jen z důvodu správné transkripce. Domnívám se, že cizí osobní jména obtížná z hlediska transkripce bylo by vhodnější uvádět ve zvláštní příloze na konci slovníku, jak tomu je např. se zeměpisnými názvy v *Rusko-českém zeměměřickém slovníku*.

Uspořádání slovníku, zejména pokud jde o řadění několikaslovných termínů v heslových odstavcích, je další zvláštností slovníku. Líší se od

* O. Malíková, *Velký rusko-slovenský lékařský slovník*, Slovenské odborné názvoslovie VIII, 1960, č. 2. — A. Schierová, N. Lamošová, O. Rindová, *Rusko-slovenský slovník lékařské terminologie*, Československá rusistika 1961, č. 1.

obvyklých způsobů řadění tím, že v heslovém odstavci „zprvu se uvádějí termíny s přívlastkem shodným, potom následují termíny s přívlastkem neshodným a nakonec vazby s předložkou“. Zvláštních výhod uvedený způsob uspořádání heslových odstavců neskýtá, v některých případech řadění několikaslovných termínů komplikuje a uživatelé slovníku ztěžuje orientaci. Například v heslovém odstavci tuberkuléz čítajícím 44 několikaslovných termínů ocitají se některé příbuzné termíny na různých, od sebe vzdálených místech: бородавчатый туберкулёз кожи (3); волчаночный туберкулёз кожи (6); кожный туберкулёз (11); рассеянный милиарный туберкулёз кожи (24); язвенный туберкулёз кожи (31); туберкулёз кожи (38) — číselní v závorce je označeno pořadí termínu v heslovém odstavci.

Ve slovníkářské praxi se nyní užívá mnohem účelnějšího uspořádání heslových odstavců. Především je možno poukázat na některé slovníky vydané v poslední době SNTL (viz *Rusko-český stavební slovník* 1958) a také na vojenské překladové slovníky (viz *Vojenský rusko-český slovník* 1957 a *Vojenský česko-ruský slovník* 1959).

V *Rusko-českém stavebním slovníku* se několikaslovné termíny v heslovém odstavci řadí podle prvního slova terminologického sousloví (i když ne vždy důsledně). Je-li prvním slovem přívlastek, vytiskne se pak až za základním slovem termínu (v odstavci nahrazovaným vlnovkou), případně až za neshodným přívlastkem a oddělí se od něho čárkou; od té je pak třeba dané sousloví číst. Například: территория, застроенная = застроенная территория; территория порта, береговая = береговая территория порта.

Při tomto uspořádání heslových odstavců příbuzné termíny bylo by možno umístit vedle sebe, kdyby při jejich řadění v některých případech se nepřihlíželo také k druhému přívlastku, případně také k předložce.

V vojenských překladových slovnících se přirozený pořádek slov v terminologických souslovích zachovává a několikaslovné termíny se řadí podle slova nejtěsněji spjatého se základním slovem termínu, tj. podle prvního přívlastku. První přívlastek, podle kterého se sousloví řadí v odstavci, vytiskne se polotučným písmem, a pokud jsou ještě další přívlastky, vytisknou se pak obyčejným písmem. Seřadíme-li výše uvedené termíny v heslovém odstavci tímto způsobem, pak příbuzné termíny se umístí vedle sebe:

туберкулёз, -а м кожи	рассеянный милиарный ~ кожи
бородавчатый ~ кожи	язвенный ~ кожи
волчаночный ~ кожи	кожный ~

Výše uvedený způsob uspořádání několikaslovných termínů v heslových odstavcích terminologických překladových slovníků vyplývá z dělení a klasifikace pojmů. Řadění několikaslovných termínů podle slova nejtěsněji spjatého se základním slovem termínu umožňuje řadit příbuzné termíny vedle sebe, a tím se usnadňuje jejich hledání a vzájemné rozlišování.

Je třeba se ještě zmínit o tom, jak umisťovat ve slovníku termíny složené ze dvou substantiv (substantivum s nominativním přívlastkem). V recenzovaném slovníku se takové termíny řadí v heslových odstavcích, jejichž heslovým slovem je první slovo termínu, a to v abecedním pořádku podle nominativního přívlastku (přístavku) (viz heslové odstavce баян, вагон, врач aj.; při této příležitosti je třeba poznamenat, že termín врач запаса k tomuto typu termínů nepatří a jeho členy byly odděleny od sebe pomlčkou nedopatřením).

V některých odborných rusko-českých slovnících, k nimž patří též výše již uvedené slovníky, uvádějí se zmíněné termíny odděleně v samostatných heslových odstavcích, což má své důvody. Poněvadž termínů složených ze dvou substantiv je několik typů a při jejich skloňování jsou různé výjimky, je pro uživatele slovníku důležité, aby v něm našel zřetelně vyznačené skloňování uvedených termínů. Složitost skloňování zmíněných termínů nejlépe vysvětlíme z níže uvedených příkladů: человек-день, -/д-ня m; киловатт-час, -/а m; мотор-генератор, -/а m nebo моторгенератор, -/а m; альфа-распад, -/а m; баян-пропускник, -и/а f; врач-эксперт, -а/-а; m; генерал-майор, -/а m.

Účelné uspořádání slovníku je nezbytnou vlastností dobrého odborného překladového slovníku, a proto je třeba věnovat mu také náležitou pozornost. Bylo by proto chybou, kdyby uspořádání slovníku nebylo také podrobena kritickému rozboru, vždyť při eventuálním novém vydání (respektive při zpracování jeho slovensko-ruské části) bude se jistě uvažovat o zlepšení po této stránce.

V závěru je třeba zdůraznit to, co bylo již uvedeno v předchozích recenzích, že *Velký rusko-slovenský lékařský slovník* přes drobné nedostatky je cenným přínosem pro naši lexikografii.

Alexej Vlk

K PROBLEMATICE ODĚVNÍHO NÁZVOSLOVÍ

Zaostávání výrazových prostředků za rychlým rozvojem techniky, technologie a organizace je všeobecným zjevem ve všech průmyslových oborech. Zejména oděvní terminologie se dostala do situace mimořádně komplikované následkem rozmanitosti výrobků neustále ovlivňovaných módou a dalšími vlivy přicházejícími z několika stran a prolínajícími se s prvky domácími, starými jak člověk sám.

I když základní odbornou terminologii — díky úsilí odborných škol — se podařilo ve značné míře oprostít od germanismů a zkomolených názvů, vyvstaly problémy nové. Rozvoj techniky si vyžádal další pracovní specializaci a hlubší studium detailů. Stále nedostačující výrazové možnosti si vynutily tvoření nových odborných názvů. Vyvíjely se živelně, nejednotně,

někdy věcně nebo jazykově nesprávně, s velkými rozdíly mezi jednotlivými odvětvími, s krajovými zvláštnostmi a nářečnými tvary. Uplatňování tvarů oděvů nebo způsobů výroby přicházejících ze zahraničí přinášelo s sebou a dosud téměř vždy přináší i názvy, a to v té řeči, ve které vznikly nebo ve které byly rozhodujícím způsobem rozšířeny. Přicházejí-li pak tytéž náměty z několika stran, ať již současně nebo s časovým odstupem, jsou přejímány oba (např. *kombinéza, overal*).

Několik desítek základních odborných a módních výrazů se rozrostlo do několika tisíc pojmů. Pro některé z nich se používá dvou, tři i pěti názvů, více nebo méně vyhovujících. Naproti tomu se používá jediného názvu pro několik pojmů významově naprosto odlišných, nebo pro některé pojmy není označení vůbec, zatím co v jiných jazycích existuje. Významy názvů bývají různě posunuty a za tímtež označením se skrývá často naprosto odlišné provedení, které např. u rozměrů může dávat úplně jinou hodnotu.

Za takového stavu nejsou některé odborné popisy, při složitosti a rozdílnosti výrobních postupů, srozumitelné často ani odborníkům. Ze zkušenosti je známo, že složité postupy, zejména pokud jsou nové a neznámé, se těžko vysvětlují a ještě tíže chápou. Vyjasnění nastává někdy až po praktickém předvedení postupu na výrobku nebo jeho části. Předávání výrobních zkušeností mezi podniky a závody, rozšiřování zlepšovacích námětů a nových forem práce je zatím značně ztíženo a ztráty takto vznikající nejsou malé. Výrobní a pracovní postupy není možno vždy předvádět, je třeba je dokumentovat a přenášet dále písemnou formou. Pak musí být popisy přesně instrukční a výstižné. Přílišným opisováním pojmů a hromaděním předložek vzniká nejasný a nesouvislý text.

Rovněž sepisování odborných statí je obtížné pro nedostatek ustálených výrazů. Autor musí často tvořit současně se psaním odborné statí i terminologii. Často nezbyvá, než vyhnout se obratnou stylizací sporným názvům, nebo pouze naznačit problematiku, kterou by bylo třeba do důsledků objasnit. Takový způsob přenášení zkušeností je však specializovaným praktikům málokdy dostupný.

Přestože československý oděvní průmysl je znám svou vysokou úrovní v porovnání se světovým měřítkem a má mnoho specializovaných odborníků, domácí odborná literatura takřka neexistuje. Stalo se téměř pravidlem, že nové směry a poznatky, vyzkoušené a se zdarem uplatněné v našem oděvním průmyslu, nebývají u nás publikovány, často však na ně bývá upozorňováno v zahraničních odborných časopisech a literatuře.

Předávání zkušeností má nejpodstatnější vliv na mohutnost a rychlost rozvoje pokrokové techniky, technologie a organizace. K tomu je třeba vytvořit podmínky, aby se technici a pracující mohli rozepsat o svých problémech a aby se mohli vyjadřovat formou i pro méně kvalifikované

pracovníky srozumitelnou a dostupnou. Bez jasné technické dokumentace není možné ani přenášení poznatků nejnovější světové techniky.

Bolestivou stránkou je pořizování překladů zahraniční odborné literatury. Samotné vystižení správného smyslu cizojazyčného textu, zejména u novinek v technice, technologii nebo ve funkci strojů, je obtížné. Některé termíny by bylo třeba zdouhavě popisovat, což při překladu není možné. Volí se často kompromis a celé pasáže textu se stávají i pro odborníky nejasné, náznakové nebo vůbec nesrozumitelné. Dobudovanou terminologií, dostupnou každému ve formě slovníku, by bylo možno většinu těchto obtíží odstranit. Doplnění českých názvů cizojazyčnými termíny pro účely překladatelské a pro umožnění studia zahraniční literatury v originále širšímu okruhu techniků a pracujících by bylo ideálním dořešením této práce.

Odborné školení mládeže si nedovedeme bez výstižného a jednotného názvosloví ani představit. Přesto se tak děje. Nejednotné a nepřesné popisy vnesou do myšlení mladého člověka v mnohém směru zmatek. Je pak třeba dlouhé praxe, aby si sám dokázal opravit chybné představy, vytvořené pro pojmy nepřesně a nejasně označované. Ostatně je pozoruhodné, jaké rozdíly vznikly i v představách předních odborníků s celoživotní zkušeností o přesném významu toho nebo onoho názvu.

Za této situace bylo pověřeno vypracováním české oděvní terminologie Výzkumné pracoviště Oděvního průmyslu v Prostějově. Pro práci byl uvolněn v roce 1959 jeden pracovník, autor tohoto článku. Teprve během roku se postupně ustálila forma a metody práce, především díky zkušenostem a pomocí dr. K. Sochora z Ústavu pro jazyk český.

Původní program práce vyvolaný iniciativou Oděvního průmyslu VJH v Prostějově a zřejmě také v té době již značně pokročilými pracemi na slovenském odborném názvosloví, zpracovávaném autory Jurgou, Hamžíkem a Galuskem z OZVŠ Trenčín, předpokládal toliko doplnění nejvíce pocitovaných mezer a nahrazení slangových dílenských výrazů vhodnějšími názvy pouze pro vnitřní potřebu podniku. Tento postup skrýval v sobě celkem vážné nebezpečí, že takto vytvořené názvosloví bude respektováno jen určitou částí průmyslu vyrábějícího oděvy a že kromě krajových zvláštností v oděvních družstvech bude nadále existovat ještě značně odlišné „prádlářské názvosloví“ užívané Průmyslovou školou oděvní v Praze, některými odbornými učilišti a družstvy a místním hospodářstvím, které je přenášejí i do svých módních časopisů. Kromě toho tu bylo již dokončované slovenské odborné názvosloví, komplexně zpracované uvedenými autory, které vycházejíc ze speciálních poměrů Slovenska, přineslo velmi radikální změny jak v rozřídění pojmů tak i v názvech.

Konečnou dohodnutou formou práce bylo vypracování jednotného oděvního názvosloví pro území celé republiky, tedy názvosloví českého

i slovenského, vycházejícího z jednotného významového základu a jednotného systému označování, které by po prověření v praxi bylo vydáno jako československá státní norma.

Pro vymezení významu jednotlivých názvů a v mnohých případech i pro vytvoření názvu samého bylo ve značné míře použito naší i zahraniční odborné literatury, normalizace, standardizace a poznatků výzkumu. Hlavními podklady však byl odborný hovorový jazyk, podniková dokumentace a dlouholeté zkušenosti odborníků.

Podklady sestávající z tisíců výpisků na kartotéčních lístcích byly komplexně zpracovány po skupinách. Skutečnost, že termíny nebyly tvořeny izolovaně, nýbrž že se vycházelo ze systematického rozřídění pojmů, dokonce usnadnila práci v tom smyslu, že celá řada názvů mohla být logicky odvozena z názvů již používaných. Zároveň byla zachována možnost dále doplňovat terminologii s tejným způsobem i pro pojmy, jejichž potřeba se projeví při prohlubování technologie a techniky v pozdější době.

Při zpracování návrhů byl brán ohled i na normalizaci a zvyklosti zahraniční, zejména u termínů, jejichž mezinárodní platnost je důležitá jak z hlediska mezinárodní technické spolupráce a výměny zkušeností, tak i z hlediska obchodního, které hraje roli zejména u označování rozměrů výrobků a způsobů měření lidského těla. Materiál byl doplněn v některých případech i cizojazyčnými názvy (ruskými, německými, anglickými i francouzskými), které mnohdy poskytovaly cennou orientaci při tvoření názvu.

Návrhy významů jednotlivých pojmů a názvů samých prošly několikaletým připomínkovým řízením a byly projednány v celostátním měřítku pracovními kolektivy, odborníky a znalci.

K tomu účelu byla vytvořena pětičlenná subkomise pro vrchní oděvy při n. p. Oděvní průmysl v Prostějově, složená z průmyslových odborníků s dlouholetou zkušeností a ze zástupce Průmyslové školy oděvní v Prostějově. Velmi aktivně též pracoval a zúčastňoval se připomínek a doplňovacích návrhů tříčlenný kolektiv autorů slovenského názvosloví, zastupující Výrobně hospodářskou jednotku Odevné závody Viliama Širokého v Trenčíně. V roce 1961 byla vytvořena další subkomise pro prádlo, složená z odborníků Průmyslu prádla a zástupců Průmyslové školy oděvní v Praze. Podstatné návrhy byly uveřejňovány v Informativním přehledu novinek oděvního průmyslu. Po shrnutí připomínek byly návrhy názvů a jejich významů předloženy k projednání a schválení sedmnáctičlenné celostátní oděvní názvoslovné komisi, složené ze zástupců Ústavu pro jazyk český, Ústavu slovenského jazyka, Ústavu bytové a oděvní kultury v Praze, Oděvního průmyslu v Prostějově, Oděvních závodů Viliama Širokého v Trenčíně, Průmyslu prádla v Praze a středních průmyslových škol oděvních v Prostějově a v Praze. Celostátních porad komise se zúčastňovali rovněž zástupce

Ministerstva spotřebního průmyslu a zástupkyně Úřadu pro normalizaci.

Do konce roku 1961 bylo uskutečněno celkem 10 dvou až tří denních celostátních porad komise, střídavě v Prostějově, v Praze a v Trenčíně, na kterých bylo schváleno přibližně 900 návrhů z těchto skupin: rozměry a tvary těla, konstruování střihů, tvary oděvů, určování místa na výrobku a střihu, označování obrysů a švů, druhy oděvních výrobků, označování oděvů podle délek, velikosti oděvů, rozměry oděvů, díly a části oděvů, druhy stehů, druhy a úpravy švů, způsoby šití a zpracování materiálu, záhyby, záševky, technologie střiháren, přídavná zařízení.

V dalších letech budou zpracovány zejména skupiny: zařízení a pomůcky, stroje a části strojů z hlediska oděvní technologie, organizace a výrobní systémy, dodatky.

Ohlédneme-li se zpět na dosud vykonanou práci, můžeme s uspokojením říci, že se nám podařilo odstranit nejzákladnější nedostatky oděvní terminologie, zejména v části technologické. Uvedme si jen namátkově některé příklady:

Uspořádání skupiny termínů *rozměry těla* byl úkol mimořádně obtížný. Jeho důsledné vyřešení se neobešlo bez hlubokého zásahu do dosavadní spleti *objemů, délek, výšek, hloubek a šířek*, jejichž dosavadní používání při označování rozměrů bylo ve většině případů v zásadním rozporu s označováním těchto pojmů v základních učebnicích pro devitiletky. Jelikož nebyl používán jednotný přesný základ, bylo i jakékoliv porovnávání s rozměry dřívějšími, zahraničními, provádění módních změn délek apod. za tohoto stavu problematické. Vycházíme-li však nyní zásadně z rozměrů těla, je odvození rozměru např. délky jakéhokoliv druhu kalhot, rukávů ap. (módně zkrácených, tříčtvrtěčných, krátkých a všech speciálních druhů) snadné.

Jednou z nejchoulostivějších částí oděvní terminologie byl zmatek v používání názvů *plak, lata, flek, plastrón, podklad, vložka, vycpávka, vaty* atd., které často neměly se skutečným významem mnoho společného. Provedeme-li však roztřídění uvedených a dalších dosud používaných názvů, dostaneme pouze tři odlišné významy, a to:

1. pro podložení části oděvu umístěné na spodní straně oděvního dílu, které oděv zpevňuje, chrání před vytržením, vytřepáním, vytažením apod. – název *podklad*;

2. pro oděvní součást umístěnou mezi vrchním a spodním materiálem oděvu, která oděv vyztužuje a udržuje jeho tvar – název *vložka*;

3. pro oděvní součást našitou nebo jinak upevněnou na vrchní straně oděvu v místech, kde oděv nejvíce trpí, s účelem ochranným – název *náložka*.

Název *náložka* je naprosto nový, dosud nepoužívaný a je výsledkem diskuse s pracovníky Výzkumného pracoviště oděvního průmyslu. Je tvořen obdobně jako název *výložka*.

Podle umístění *podkladů*, *vložek* a *náložek* můžeme vytvořit název pro kteroukoliv z nich. Rozeznáváme *podklady* – *krokové* (slangově „bajléky“), *sedové* (plastróny), *výstřihové* (plastróny), *zádové* (plaky), *kolenní*, *kapsové* (nikoliv „kapesní“) ap.

Vložky rozeznáváme: *ramenní* (vaty, vycpávky), *průkrčnickové* (plaky), *do předních dílů* (plátna), *prsni*, *limcové*, *patkové*, *lišťové*, *náramenikové* ap.

Náložky rozeznáváme: *kolenní*, *loketní*, *ramenní*, *sedové*, *jezdecké* (rajtfleky) ap.

Zajímavá je historie názvu *raglán*, který nedoporučujeme používat z toho důvodu, že se v Československu vžil v některých případech nesprávně a odlišně od významu, který má v zahraničí. Ve významu používaném u nás značí pánský dlouhý plášť buď s hlavicovými nebo s klínovými rukávy. Ve významu v zahraničí označuje pánský dlouhý plášť zásadně s klínovými neboli raglánovými rukávy, původně pojmenovaný podle Angličana Raglana, velitele v Krymské válce. Jelikož je však charakteristickým znakem raglánu typ rukávu, v tomto případě klínového, byl doporučen obdobně jako *plášť s kimonovými rukávy* název *plášť s klínovými rukávy*. Je to tedy záležitost střihu rukávu a pláště, u kterého vůbec nerozhoduje, zda je zimní nebo letní.

Podle stejných zásad byly řešeny i další návrhy. I když v některých případech se zavádějí nové pojmy a názvy, dojde ke zpřesnění a prohloubení z hlediska vyjadřování a jednotného používání, s vyloučením možnosti omylů, záměn, nepřesností, dodatečného ověřování a napravování závad.

Velká pozornost je věnována okamžitému zavádění schválených termínů do praxe. Bude tak docíleno odzkoušení návrhů ještě před vydáním *Československé státní normy* v roce 1966, takže budou normalizovány již termíny v praxi zavedené a osvědčené. Dosud schválený materiál bude vydán v českém znění ve velkém nákladu v Státním pedagogickém nakladatelství formou oděvního slovníku s vysvětlivkami, nákresy a uvedením všech dosud používaných názvů správných i nesprávných.

Půjde nyní o to, aby vedle odborných učilišť a průmyslových škol, které již začaly používat novou terminologii navrženou pro normalizaci, i pracovníci na závodech a podnikcích odstranili ze svého slovníku nesprávné výrazy.

Potřeby vyspělého průmyslu nás staví stále naléhavěji před požadavek, aby odborné popisy byly jednotné, všem srozumitelné, výstižné a přesné. Uvážíme-li, že stovky techniků a pracovníků oděvního průmyslu, zaměřených všemi možnými pracovními směry a další stovky vyučujících a studujících na odborných a průmyslových školách jsou několikrát denně uvedeni do rozpaků jakého správného termínu použít, nebo jaký konkrétní význam má výraz použitý v technické dokumentaci, pak dojdeme k názoru, že zavedení pořádku do oděvní terminologie není samoučelné.

Ladislav Gamba

ZPRÁVA O ČINNOSTI TERMINOLOGICKÉHO ODDELENIA ÚSTAVU SLOVENSKEHO JAZYKA

Hneď po oslobodení bola obnovená činnosť Komisie pre právnú terminológiu pri býv. Povereníctve spravodlivosti pod predsedníctvom neb. A. Záturského. Táto komisia predstavovala pomerne rozsiahle, a preto aj ťažkopádne teleso, zložené zo zástupcov rozličných úradov. Jazykovednými poradcami v nej boli pracovníci Jazykového odboru Matice slovenskej a neskôr aj pracovníci vtedajšieho Jazykovedného ústavu SAVU.

Roku 1948 vznikla z iniciatívy neb. prof. Krempáškého Komisia pre ustaľovanie slovenskej chemicko-technologickej terminológie pri redakcii Chemických zvestí, ktoré vydával Spolok chemikov. Táto komisia postupne uverejňovala výsledky svojej bohatej činnosti v Chemických zvestiach v stálej rubrike *O správne chemicko-technologicke názvoslovie*. V rokoch 1948–1950 tu vyšlo vcelku 17 pokračovaní. Roku 1951 uverejnila komisia súhrnný, prepracovaný elaborát *Slovenská chemická terminológia* (Chemické zvesti V, 1951, 608–635).

V tom istom roku začala pri vtedajšom Ústrednom riaditeľstve štátnych lesov pracovať aj osobitná komisia pre spracovanie lesníckej terminológie pod vedením prof. F. Papánka.

Široko zameranú akciu na úpravu technickej terminológie začal r. 1948 Československý ústav práce – pobočka v Bratislave, ktorý pre túto prácu uvoľnil jedného pracovníka s vysokoškolským vzdelaním, pravda, nie jazykovedca. Preto sa činnosť tohto ústavu obmedzila na excerpovanie materiálu z literatúry i z praxe v rozličných podnikoch a na založenie Komisie pre technické názvoslovie. Táto komisia však mala pod predsedníctvom prof. J. Gonduba jednu prípravnú schôdzku v decembri 1948.

Väčší význam mala príloha časopisu Slovo a tvar – Technický jazyk, ktorý bol zriadený ako orgán uvedenej komisie. Okrem všeobecnejších článkov prinášal Technický jazyk v rozsahu 8 strán pri každom čísle (teda štvrťročne) najmä riešenie drobných otázok v rubrike rozličností a krátke posudky o technických publikáciách.

So zánikom Slova a tvaru zanikla aj činnosť Komisie pre technickú terminológiu a publikačná činnosť sa obmedzila na posudky technických a vôbec odborných publikácií v XVII. ročníku *Slovenskej reči* (1951/52).

Medzitým však už 15. marca 1950 mala prvú pracovnú schôdzku Názvoslovná komisia pri Jazykovednom ústave SAVU a ako záväzok k IX. sjazdu KSS bolo zriadené v ústave terminologické oddelenie. Pri zakladaní komisie i zriaďovaní oddelenia sa vychádzalo z požiadavky mnohých odborníkov zintenzívniť prácu na tvorení a ustaľovaní slovenských odborných terminológií a sústrediť ju v jednej inštitúcii.

Názvoslovná komisia sama nemala veľký vplyv na celkový beh práce,

ale zriadenie terminologického oddelenia sa ukázalo dobrým riešením. Práca sa hneď preniesla do jednotlivých komisií, v ktorých popri odborníkoch pracoval vždy aj jeden jazykovedec. O intenzite práce svedčí, že už koncom r. 1951 pracovalo 21 terminologických komisií. Aj terminologické oddelenie ÚSJ sa rozrástlo na troch vedeckých pracovníkov a jednu pomocnú silu.

Čoskoro sa začalo pomýšľať na osobitné publikačné možnosti. Už do konca r. 1951 vyšli dve čísla litografovaného bulletinu Odborné názvoslovie. V 1. čísle boli uverejnené niektoré termíny z elektrotechniky, stokovania a licovania, v 2. čísle termíny z hydrológie. V 3. čísle r. 1952 vyšli termíny z lesníctva. Tým bulletin zanikol.

R. 1953 začal vychádzať ako mesačník časopis Slovenské odborné názvoslovie, ktorý sa stal orgánom všetkých terminologických komisií i terminologického oddelenia ÚSJ. Štruktúra Slovenského odborného názvoslovía sa ustálila v prvých číslach a ostala nezmenená až do 9. ročníka. Hlavnú náplň tvorili uznesenia terminologických komisií a popri nich menšie celky dvojazyčných terminológií, spočiatku z ruštiny, neskôr aj z iných svetových jazykov. Vo veľkej väčšine neboli tieto dvojazyčné state výsledkom práce v komisiách, hoci autori sa o ne opierali.

Nemenej závažnú úlohu však malo Slovenské odborné názvoslovie aj pre rozvoj teoretickej práce o otázkach terminológie, pretože v každom čísle bol úvodný článok venovaný nejakej teoretickej otázke. Rubrika diskusií taktiež prispievala k riešeniu jednotlivých sporných otázok. V rubrike zpráv sa osobitná pozornosť venovala jazykovým a štylistickým rozborom slovenských odborných publikácií a prinášali sa zprávy o terminologických i prekladových slovníkoch.

R. 1955 bola zriadená Ústredná terminologická komisia pri predsedníctve SAV (čl. kor. J. Gonda, akad. O. Pavlík, akad. Š. Schwarz, čl. kor. J. Hovorka, čl. kor. L. Pastýrik a čl. kor. Š. Luby), no okrem jedného zasadnutia 31. 3. 1955 nevyvíjala prakticky nijakú činnosť.

K najstarším komisiám patrí Komisia pre právnu terminológiu. Po pričlenení k terminologickému oddeleniu Ústavu slovenského jazyka začala opäť táto komisia pod vedením neb. dr. A. Zátareckého revidovať a dopĺňovať starší maďarsko-slovenský a slovensko-maďarský slovník od V. Fajnora a A. Zátareckého a vydala ho v novej podobe r. 1952 ako *Právnický terminologický slovník*. Do tohto slovníka, vlastne iba súpisu právnych termínov, miestami doplnených stručným výkladom alebo odkazom na právne normy, zahrnula i veľa slov neterminologických i veľa termínov z iných oblastí, lebo sledovala cieľ zvyšovať jazykovú kultúru u jeho používateľov najmä v súdnictve a administratíve. Po vydaní slovníka začala komisia spracúvať výkladový terminologický slovník. Temer úplne spracovala občianskoprávnu terminológiu, začala spracúvať trestnoprávnu terminológiu, no smrťou A. Zátareckého bola práca komisie

prerušená a dodnes nebola obnovená, hoci ostávajú nespracované ešte mnohé oblasti práva. Práca komisie mala značný vplyv na terminológiu v právnych kódexoch.

Komisia pre jazykovednú terminológiu pod vedením J. Ružičku a neskôr Š. Peciara spracovala a vydala *Základnú jazykovednú terminológiu* (1952). Sú v nej systematicky usporiadané jazykovedné termíny používané na jedenástočnej škole, spravidla bez výkladu, iba s príkladmi na ilustráciu (nie vždy). Po IV. slavistickom sjazde obnovila komisia činnosť pod predsedníctvom J. Ružičku a začína spracúvať výkladový slovník jazykovednej terminológie a spolupracovať s Československou komisiou pre jazykovednú terminológiu.

Komisia pre ekonomickú terminológiu (predseda Š. Heretik) venovala pozornosť terminológii politickej ekonómie, účtovnej evidencie a plánovania. Časť svojej práce publikovala v prvých ročníkoch Slovenského odborného názvoslovia, no k spracovaniu ďalších oblastí sa nedostala. Bolo by treba zrevidovať aj mnohé termíny z plánovania, lebo odvtedy sa metodika plánovania značne zmenila.

Komisia pre hudobnú terminológiu (A. Hrdina) uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví názvoslovie husiel a klavíra, Komisia pre výtvarnícku terminológiu (A. Struhár) publikovala časť terminológie grafiky. Už dávno však obidve komisie prestali pracovať.

Malú činnosť vyvíjala aj Komisia pre marxistickú terminológiu (I. Hrušovský); koncom r. 1961 však obnovila svoju činnosť. Takisto malú činnosť vyvíjala aj Komisia pre psychologickú terminológiu (A. Jurovský). Podobne aj Komisia pre archeologickú terminológiu (V. Budinský-Krička) riešila na jedinej schôdzke niekoľko aktuálnych otázok.

Intenzívne pracovala Komisia pre telovýchovnú terminológiu pod vedením K. Stráňaja. Značnú časť gymnastickej terminológie uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví, terminológiu ľahkej atletiky a lyžiarstva aj v osobitnom slovníku (*Terminológia telesnej výchovy I, Ľahká atletika, Lyžiarstvo* 1958). *Názvoslovie prostných cvičení* vypracoval mimo rámca komisie J. Chovan (1956).

Komisia pre šachovú terminológiu (L. Potůček) spracúva terminológiu praktického i problémového šachu. Časť svojho elaborátu uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví.

V oblasti technických vied najživšie začala pracovať pod predsedníctvom čl. kor. J. Gondu Komisia pre strojársku terminológiu. Spracovala a vydala v podobe slovníka terminológiu častí strojov (*Terminológia častí strojov* 1952), obrábania (*Terminológia obrábania* 1952) a letectva (*Letecký terminologický slovník* 1953). Prvé dva slovníky podávajú termíny usporiadané systematicky, tretí abecedne, ale usporiadané v štyroch skupinách. V mnohých ohľadoch je terminológia v týchto slovníkoch už prekonaná a značne medzerovitá. Buďe treba spracovanú

terminológiu (aj menšie neuverejnené časti) zrevidovať a doplniť najmä o terminológiu motorov a strojov.

Bohatú činnosť vykazovala aj Komisia pre stavebnú terminológiu, viššie pre terminológiu vodného stavebníctva, ktorá pod vedením neb. akad. Š. Bellu a potom akad. O. Duba spracovala a v slovníkoch vydala terminológiu hydrológie, pedológie (*Terminológia vodného hospodárstva I*, 1954), vodných stavieb (*Terminológia vodného hospodárstva II*, 1954) a zdravotného inžinierstva (*Terminológia vodného hospodárstva III*, 1955). Bolo by treba vydať aj rozpracovanú terminológiu meliorácií.

Komisia pre stavebnú terminológiu (neb. čl. kor. A. Turecký) spracúvala terminológiu technickej mechaniky, cestných i železničných stavieb a jej časti uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví.

Komisia pre elektrotechnickú terminológiu (prof. F. Poliak, neskôr doc. T. Petřík) prejavovala po celý čas veľmi malú aktivitu. Spracovala iba terminológiu elektrickej trakcie a začala spracúvať terminológiu označovacej techniky. Komisia pre televíznu terminológiu (K. Dillnberger) pracovala v tejto oblasti úspešne. Spolupracovala pri uštieňovaní slovenskej časti normy ČSN *Televízni názvosloví* a potom na jej základe vypracovala rozšírený a zrevidovaný samostatný slovník televíznej terminológie (*Terminológia televízie* 1956).

Komisia pre terminológiu architektúry čiastočne spracovala terminológiu historickej architektúry, pozemných stavieb, poľnohospodárskych a dopravných stavieb i terminológiu urbanizmu. Jednotlivé časti uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví, ale v práci na škodu veci nepokračuje.

Komisia pre zememeračskú terminológiu (P. Gál) spracúvala terminológiu nižšej geodézie, ale najmä terminológiu fotogrametrie. Časť svojej práce publikovala v slovníku (*Zememeračská terminológia* 1958).

Pracovníci Výskumného ústavu zväračského spracovali základné názvy zvärania a spájkovania; uverejnil ich v Slovenskom odbornom názvosloví. Veľkú časť svojej práce venovali aj uštieňovaniu slovenskej terminológie pre medzinárodný zväračský slovník.

V pomerne krátkom čase spracovala a knižne vydala terminológiu (*Banický terminologický slovník* 1955) Komisia pre banickú terminológiu (J. Šimčísko). Slovník zahrnuje okrem banických termínov aj terminológiu úpravníctva, banskej dopravy, banského meračstva a ekonomiky. Paralelná Komisia pre hutnícku terminológiu (I. Holéczy) spracúvala predovšetkým terminológiu farebných kovov.

Rozsiahlu prácu vykonala aj Komisia pre lodnú terminológiu pod vedením K. Miškovského. Spracovala najmä terminológiu stavby lodí a účinne spolupracovala na príprave názvoslovnej normy. Zatiaľ z nej ako predbežný návrh vyšli tlačou štyri zošity, ďalšie sa pripravujú (*Lodní a plavební názvosloví*, Praha 1957).

Železničnú terminológiu začali spracúvať pracovníci Výskumného

ústavu dopravného, pob. v Bratislave ako svoju výskumnú úlohu (A. Petrovský – preprava, D. Holéczy – doprava, S. Janík – návstenie). Ich elaboráty prevzala Komisia pre železničnú terminológiu pod predsedníctvom I. Viesta, zrevidovala ich a pripravuje na vydanie. Okrem toho spracúva železničnú terminológiu v odbore strojníckom a stavebnom.

V oblasti prírodných vied najväčšiu činnosť vyvíjala Komisia pre chemickú terminológiu (čl. kor. M. Gregor), resp. jej subkomisie pre anorganickú (M. Zikmund), organickú (L. Krasnec) a silikátovú (M. Gregor) chémiu. Subkomisia pre anorganickú chémiu spracovala a publikovala svoje rozhodnutia ešte r. 1951 v Chemických zvestiach, neskôr aj v osobitnom slovníku (*Terminológia anorganickej a fyzikálnej chémie* 1956). Všeobecná časť tohto slovníka tvorí základ aj pre návrh spoločnej česko-slovenskej normy pre názvoslovie anorganickej chémie. V podobe slovníka vydala svoje uznesenia aj organická a silikátová subkomisia (*Terminológia organickej chémie* 1958; *Terminológia silikátového priemyslu* 1955).

R. 1960 pod vedením doc. L. Chodáka začala pracovať Subkomisia pre terminológiu chemických vlákien a pod vedením J. Krivosudského Subkomisia pre papiernickú terminológiu.

Komisia pre farmaceutickú terminológiu vydala knižne *Terminológiu galenickej farmácie* (1953) a okrem toho spracovala názvoslovie farmakognózie. Predsedom komisie bol L. Zathurecký.

Komisia pre potravinársku terminológiu (L. Cícvárek, neskôr M. Gažo) spracovala a uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví názvoslovie mäsových výrobkov, mliekárstva a cukríkov, zrevidovala názvy jedál v normách pre prípravu jedál.

Komisia pre terminológiu anorganických prírodných vied (J. Šalát) spracúva terminológiu mineralógie a geológie.

Komisia pre matematickú terminológiu (A. Dubec) nepokročila vo svojej práci za názvoslovie elementárnej matematiky, ktoré vydala knižne (*Terminológia elementárnej matematiky* 1957). Čaká ju spracovanie názvoslovia vyššej matematiky.

Komisia pre fyzikálnu terminológiu (J. Vanovič, neskôr J. Garaj) po sľubnom rozbehu prestala pracovať. Spracovala základné názvy z náuky o elektrine, zo statiky a dynamiky, ako aj z astronómie. Malú časť uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví.

Jej prácu začala dopĺňovať Komisia pre terminológiu atómovej fyziky (I. Nábělek), ktorá spracovala základné teoretické názvy atomistiky, a Komisia pre optickú terminológiu (J. Hajda), ktorá pripravila na knižné vydanie názvoslovie optiky a optických prístrojov.

Komisia pre fotografickú terminológiu (L. Noel) vydala knižne

názvoslovie fotografie v rozsahu určenom pre fotoamatérov (*Fotografická terminológia* 1959).

V biologických vedách sa najviac práce vykonalo v botanike. Komisia pre botanickú terminológiu pod vedením neb. J. M. Novackého zrevidovala slovenské mená v Dostálovej *Květeně* ČSR a vydala knižne nomenklatúru vyšších rastlín (*Slovenská botanická nomenklatúra* 1954). Týmto činom značne ustálila rozkolísanú botanickú nomenklatúru. Súčasne spracovala aj názvoslovie okrasných rastlín, zväčša exotických, ktoré nie sú zahrnuté v nomenklatúre. Po smrti J. M. Novackého komisia pokračovala v práci na terminológii botanickej morfológie a pod vedením M. Červenkuju vydala v osobitnom slovníku (*Terminológia botanickej morfológie* 1959).

Komisia pre zoológickú terminológiu pod vedením O. Ferianca vypracovala a v Slovenskom odbornom názvosloví uverejnila základné názvy vyšších jednotiek, názvy holubov, králikov, motýľov a vtákov. Zrevidovala názvoslovie v práci O. Ferianca o názvoch vtákov (*Slovenské názvoslovie vtákov* 1958). Veľa času venovala komisia ustaloňaniu názvov pre aktuálne potreby rozličných publikácií a učebníc.

Komisia pre lekársku terminológiu pod predsedníctvom akad. I. Staneka, neskôr čl. kor. J. Antala začala spracúvať terminológiu histológie, ktorá sa uplatnila v knižnej práci akad. Staneka (*Embryológia človeka*). Potom venovala veľké úsilie revízii Ladzianskeho *Nomina anatomica* podľa jenského názvoslovía. Po pripravení rukopisu sa začalo zavádzať parížske názvoslovie, takže elaborát bolo treba prepracovať podľa neho. Vyjde knižne v I. polroku 1962.

Pracovníci v epidemiológii pod vedením E. Kmetého začali ustaloŕovať epidemiologické názvoslovie, no nepokročili od základných pojmov a názvov.

Založenie vysokej školy, resp. veterinárskej fakulty vyvolalo potrebu ustáliť aj veterinársku terminológiu. Komisia pod predsedníctvom čl. kor. J. Hovorku rozvinula široko založenú činnosť a začala spracúvať terminológiu všetkých odborov veterinárskeho lekárstva. Anatomické názvoslovie sa uplatnilo v učebnici J. Popeska (*Základy anatómie hospodárskych zvierat* 1954), osobitne vyšlo názvoslovie histológie (*Veterinárska terminológia I, Histológia a embryológia* 1957), iné časti boli uverejnené v Slovenskom odbornom názvosloví.

Málo rozpracovanú a rozkolísanú genetickú terminológiu spracovala Komisia pre genetickú terminológiu pod vedením J. Kříženeckého, neskôr L. Rabanovej a pripravila na vydanie slovník (*Terminológia genetiky* 1960).

Komisia pre poľnohospodársku terminológiu pod vedením prof. J. Jakubíka začala ustaloŕovať názvoslovie rastlinnej i živočíšnej výroby. Jeho časti uverejnila v Slovenskom odbornom názvosloví, no po prenesení na vysokú školu do Nitry prestala pracovať. Iba Komisia pre vinohradnícku

terminológiu pod vedením J. Kišoňa ustálila základné názvy svojho odboru.

Komisia pre lesnícku terminológiu, ktorá pod vedením F. Papánka začala pracovať už r. 1948, vydala knižne základnú lesnícku terminológiu (*Lesnícky terminologický slovník* 1953), v neskorších rokoch ju zrevidovala a pripravila na vydanie.

Komisia pre poľovnícku terminológiu pod predsedníctvom M. Takáča spracovala základné názvy poľovníctva, ako aj streleckú a kynologickú terminológiu, ktoré sa uplatnili v príslušných publikáciách Slovenského vydavateľstva pôdohospodárskej literatúry. V činnosti pokračuje pod vedením J. Duračinského.

Tento stručný výpočet terminologických komisií Ústavu slovenského jazyka a záznam o ich práci treba ešte doplniť zmienkou o účasti pracovníkov terminologického oddelenia ÚSJ na ustáňovaní slovenskej terminológie v značnom počte názvoslovných noriem i v základných predpisoch spojových, železničných a v poslednom čase aj vojenských.

Značný vplyv mali pracovníci Ústavu slovenského jazyka aj na slovenskú terminológiu v učebniciach aj v iných vydaniach slovenských vydavateľstiev.

Zhodnotenie tejto práce si vyžaduje osobitnú štúdiu.

Ján Horecký

Prof. inž. dr. Josef Pelíšek, *Atlas hlavních půdních typů ČSSR*. Státní zemědělské nakladatelství a Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry, Praha 1961, strán 441, viaz. Kčs 30,—.

Práca profesora Jaroslava Peliška je prvou svojho druhu u nás. Rozdelená je do niekoľkých kapitol, z ktorých sa možno dozvedieť o hlavných zložkách a vlastnostiach lesných pôd, o ich stratigrafii (zvrstvení), o systematike lesných pôd a geografickom rozšírení pôd v ČSSR, o vzťahoch medzi pôdami a skupinami lesných typov vzhľadom na výškové pásma ap.

Jadrom celej práce je kapitola Půdní profily hlavních půdních typů ČSSR s morfológickými, geneticko-ekológickými a hospodárskymi údajmi o takých typoch lesných pôd, ako sú podzoly, hnedé lesné pôdy, sivé lesné pôdy, slieňovatky, glejové pôdy a iné. Pri každom pôdnom type je uvedené miesto výskytu, terén, podnebie, porast, pôdny kryt, skupina lesných typov a pôda.

Po tejto kapitole nasleduje stručný diferenciálny česko-slovenský slovníček, resp. zoznam českých a slovenských názvov pôdných typov a niektorých odborných termínov. V tomto zozname je však vzhľadom na jeho rozsah priveľa chýb, preto naň chceme osobitne upozorniť.

Predovšetkým treba pripomenúť, že prídavné mená označujúce odtiene farieb píšeme dovedna aj vtedy, keď určujúcim členom je názov nejakej veci (napr. *tehla — tehločervený*). Preto aj termín „čokoládovo hnedá

lesná pôda“ má mať v spisovnej slovenčine náležitú podobu *čokoládovo-hnedá lesná pôda*. Nesprávne je uvedený aj termín *černozem* v podobe „čiernozem“. Aj Pravidlá slovenského pravopisu aj Slovník slovenského jazyka uvádzajú len tvar *černozem*, a preto tak malo byť aj v Atlase hlavných pôdných typů ČSSR. Pomerne veľa chýb je v kvantite. Atlas uvádza termíny „sivá lesná pôda pahorkatín, rendzina čierná (mulova) a solne pôdy“. Najmä tretí termín je vzhľadom na nesprávnu kvantitu takmer nezrozumiteľný. Správna podoba týchto termínov je *čierna (mulová) rendzina, sivá lesná pôda pahorkatín a solné pôdy*. Termín *humózná pôda* je v atlase uvedený v nenáležitej podobe „humósná pôda“. Nie je mysliteľné, aby sa adaptácia cudzieho slova prejavila len v kvantite, a nie aj v zmene s na z.

Nazdávame sa, že diferenciálny česko-slovenský slovníček mohol byť aj oveľa bohatší. Iste by doň boli celkom dobre zapadli slovenské ekvivalenty takých termínov, ako sú: *jilovitohlinitá zemina, slehlá zemina, jilovitá briedlice, písčitoohlinitá zemina, šterkovitá zemina, šterkopisková spodina* a mnohé ďalšie.

Státní zemědělské nakladatelství a Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry vydali pozoruhodnú publikáciu a akiste jej venovali patričnú pozornosť. V súvislosti s touto publikáciou bolo však potrebné pripomenúť známu vec, že spoločná práca českých a slovenských editorov zaväzuje k zvýšenej pozornosti pri práci s textom oboch jazykov.

Ivan Masár

Odlučování a odlučovací zařízení. Základní pojmy a názvosloví. ČSN 12 4001. Vydavateľstvo Úradu pre normalizáciu, Praha 1961.

V tejto názvoslovnej norme sa podobne ako už v rade predchádzajúcich noriem ustalujú české a slovenské názvy používané v odlučovaní, t. j. pri oddeľovaní tuhých a kvapalných prímiesí z plynov, pár a ich zmesí. Norma je usporiadaná systematicky (názvoslovie týkajúce sa látok, fyzikálnych dejov, konštrukcie zariadení a všeobecných pojmov a veličín), doplnená je prehľadom použitých značiek, abecednými registrami a obrazovou časťou.

Ukazuje sa, že medzi českým a slovenským názvoslovím tohto odboru je temer úplná zhoda. Rozdiely sú iba v názvoch *šroubovitý tečný vstup článku - skrutkovitý tangenciálny vstup článku, mēchový filtr - vrecový filter, dělči odlučivost - čiastková odlučivost*. Proti slov. *kapacita filtračného členu* sa uvádza čes. *řimavost filtračného členu*, ale pripúšťa sa aj *kapacita filtračného členu*.

J. H.

Kolektív

Z DEJÍN ČESKOSLOVENSKO-SOVIETSKYCH VZŤAHOV
(SLOVANSKÉ ŠTÚDIE V)

Slovanské štúdie V predstavujú zborník štúdií a článkov, venovaný významnej tematike našich najnovších dejín — otázkam československo-sovietskych vzťahov od roku 1945 po súčasnosť. Základnou charakteristickou črtou súčasných československo-sovietskych vzťahov je skutočnosť, že sa rozvíjajú v podmienkach rozvinutej socialistickej spoločnosti u nás a v podmienkach mocného nástupu k rozvinutej komunistickej spoločnosti v SSSR. Československo-sovietske vzťahy možno charakterizovať ako vzťahy dvoch krajín, ktoré idú spoločnou cestou k jednému cieľu, k vybudovaniu komunistickej spoločnosti.

Bohatosťou a mnohostrannosťou československo-sovietskych vzťahov od oslobodenia sa takmer vylučuje možnosť vložiť do jedného monotematického zborníka celú túto bohatú tematickú oblasť. Preto boli do zborníka zaradené štúdie a články z jednotlivých oblastí nášho života, na nich možno ukázať celú šírku a intenzitu československo-sovietskych vzťahov od oslobodenia po súčasnosť. Štúdie a články v zborníku sú rozčlenené do dvoch tematických skupín: problematika ekonomicko-politických vzťahov a problematika kultúrnych vzťahov.

Uvedené skutočnosti jasne svedčia o veľkom politickom význame publikácie Slovanské štúdie V, ktorú autori a zostavovatelia venujú ako škôl, vedeckým a odborným pracovníkom, lektorom všetkých stupňov príspevok k 40. výročiu KSČ. Publikácia je určená poslucháčom vysokých školenia, ako aj širokej čitateľskej verejnosti.

VSAV 1962, str. 224, viaz. Kčs 27,—.

Štefan Drug

K ZAČIATKOM SOCIALISTICKEJ LITERATÚRY NA SLOVENSKU

V poslednom čase siaha literárna história čoraz viac po neznámych prameňoch, sústreďuje sa na štúdium materiálov, ktoré boli donedávna z neznalosti a na druhej strane aj zámerne obchádzané. Výsledkom takéhoto záujmu a štúdia je aj kniha K začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku. Autor v nej rozoberá problematiku krokov socialistickej literatúry na Slovensku na začiatku 20. rokov (od založenia KSČ do roku 1925). Vychádza pritom predovšetkým zo štúdia komunistických časopisov (Pravda chudoby, Hlas ľudu, Spartakus, Proletárka), ale aj z ostatných súvých časopisov (Slovenské pohľady, Prúdy, Mladé Slovensko atď.).

Publikácia má charakter materiálovej práce, jej prvoradou úlohou a cieľom je oboznámiť odborníkov, učiteľov a širokú verejnosť s dosiaľ neznámymi faktami a dokumentami, ktoré nám v novom svetle približujú dôležitú etapu vývinu našej literatúry. Materiál je rozvrhnutý do 6 kapitol: K niektorým otázkam vzniku socialistickej literatúry na Slovensku, Zápas o „domovské právo“ socialistickej literatúry na Slovensku, Sovietska literatúra na Slovensku v prvej polovici 20. rokov, Strana a literatúra (Nie-